

МОМОМО
КАПОР

САМАЦ

ЗОГРАФ

ТРЕЋЕ
ИЗДАЊЕ

МОМО КАПОР

САМАЦ

ТРЕЋЕ ИЗДАЊЕ

ЗОГРАФ

Copyrights by
Момо Капор

Уредник
Деспот Деспотовић

Ликовни уредник
Пера Станисављевић Бура

У мени расте гадан старац, помислио је Сервантес док се будио покрај мачке која му се протезала крај ногу. „Када се човек мојих година пробуди изјутра, а ништа га не боли, значи да је већ умро!“ сети се старе изреке. Хвала Богу, ипак је био жив, а то није мало.

Ко зна због чега, звали су га Сервантес. И сам се понекад тако потписивао испод хуморески и цртица, до којих му није било нарочито стало. Био је самац, хумориста у пензији, заборавањен и од Бога и од људи.

Дрхћући од хладноће, извлачио се из изгужване, посивеле постеље у налиселу непроветрену хладну собу. Навукао је преко пругасте пиџаме, која је подсећала на робијашко одело, излизани кућни хаљетак и назуо папуче на мршаве, босе ноге, па је кашљући од прогутаног дима, запалио ватру у тучаној „краљици пећи“, гледајући како горе новински наслови важних збивања, из којих је већ одавно био искључен.

Постоји ли, данас, уопште сатира, питао се посматрајући писаћу машину на асталу прекривеним коцкастом мушемом и хаосом старих хартија, књига и хемијских оловака пресахлих срца - све то посуто слојем пепела из препуне пепељаре око које су лежали разбацани јефтине упаљачи без плина и празне кутије цигарета. Из црне писаће машине, марке „рајнметал“, вирио је, као неми прекор, девичански бео лист хартије, неоскрнављен ни једном једином написаном речју. Ко зна колико дуго већ ту стоји?

Некада се због сатире могла изгубити глава, данас, само време! - мотао му се по глави афоризам који му је пао на памет пред зору. Сатире је, изгледа, нестало када је срушен Берлински зид. Више није било ничега што је требало пробијати главом.

Шљапкајући папучама по пропалом линолеуму, испод кога су местимично вириле црвоточне тамне даске, Сервантес оде до скучене кухиње да попије јутарње лекове. Две жуте таблете за притисак, зелена за костобољу и две беле, за шећер: „Амарил“! како лепо, тајанствено име за један лек. *Amado mio...* запевуши стари шлагер док је стављао лончић са водом за кафу на ринглу.

Чекајући да проври вода, пређе погледом преко кухиње, собе и ствари које су га окруживале. По ко зна који пут осети се као Робинзон Крусо коме су морски таласи на жало доплавили до стопала крхотине претходног живота. Помисли да би, можда, било добро водити неку врсту бродоломничког дневника; колико је само људи у Београду чамило на исти начин као и он, али без утехе да ће оставити било какав траг (чак ни читуљу) о свом самовању и да ће тај рукопис, ако га икад започне или заврши, пустити низ струју запечаћеног у боцу у море равнодушности које их је окруживало.

Зашто да не? Путопис по мојој соби.

Још као дечак, Сервантес је највише волео да чита путописе. Узбуђивали су га својом тачношћу; не само описима далеких чудних предела, већ и самим припремама за путовање, када је брод још усидрен у полазној луци и када у њега поворке лучких радника уносе товарице усољене говедине, вреће брашна, бачве слатке воде и вина, резервне конопце и катарке, секирице и бале платна за једра, ако их покида неки тајфун или каква друга страшна непогода. Да не помињемо сандуке пуне разних стаклених ђинђува, огледалаца, прибадача и шарених марама, које ће мењати за злато и зачине са наивним урођеницима на далеким острвљима.

А тек беле ноћи на Аљасци; запреге поларних паса и усамљене брвнаре трагача за златом затрпане снегом. Џек Лондон и Џемс Оливер Кервуд... Каква дивота!

Сети се и најчуднијег путописа којег је читао давно, као веома млад, док је свакодневно гутао књиге. Написао га је један стари француски писац из осамнаестог века, Д' Местр, прогнани племић који је у кућном притвору провео четрдесет два дана истражујући и описујући своју собу из које је после тога изашао као потпуно други човек. Али, шта су четрдесет два дана заточеништва једног племића према Сервантесовом дугогодишњем таворењу на Чубури?

Због чега би онда, његово самовање, у овој потлеушици, било мање узбудљиво од Робинзоновог у пећини у коју данас доводе радознале туристе? Свету је доста туђих путовања и

описа чуда; то може да гледа сваке вечери на телевизији, али још нико није приказао или описао, живот самца од раног јутра до вечери: како и чиме се самотњачки храни, на који начин убија предуго време, куда лута његов дух док по ко зна који пут погледом обилази делове покућства, слике на зидовима, ситнице које су биле сведоци неких ранијих живота његових најближих.

Сервантес се насмеши. Паде му на памет како би требало да изгледа почетак тог ненаписаног путописа. Требало би, дакле, најпре одредити тачну географску дужину и ширину његовог мајушног уточишта на Чубури. Пронашао је стари, готово распаднути атлас и утврдио да се Чубура, отприлике, налази на 44° 50' северне географске ширине и 20° 30' источне географске дужине, на брду изнад обале некадашњег Панонског мора.

Овај београдски крај, у коме је рођен, одувек му је личио на насукану Нојеву барку, преосталу после свеопштег потопа. То је крај, који насељавају ситне занатлије: кафеџије, лимари, шустери, молери, тапетари и јорганџије, тајни песници и сомнамбули, као и нижи чиновници са својим фамилијама жељним свега. Та чежња за свим и свачим, за далеким земљама и успешним каријерама, за неким сасвим другим животом него што је овај ио двориштима иза плотова Шуматовачке, Церске, Орловића Павла или Дубљанске, у улицицама, дакле, чија је граница према Неимару стрма Чубурска улица, основни је дух који испуњава сваког рођеног Чубурца, претварајући га у авантуристу чим се отисне у свет.

Но, последњих година Чубуру су напали нови градитељи са својим глупим бетонским сандучарама, које су изникле преко ноћи. Рачун је био више него једноставан: они јефтино откупљују дветри страћаре, па пошто их сруше, подигну вишеспратнице и скупо их продају. Али описи ове нове Чубуре одвели би нас предалеко, помисли Сервантес. Не треба траћити преостало време и енергију на узалудна путовања, останимо тамо где смо, међу ова четири зида.

Сервантесов дворишни стан састоји се од мале собе величине девет квадратних метара, упола мање кухиње и

минијатурног купатила са тушкабином, које је после дугогодишње борбе са покојном мајком успео да јој направи од оставе и поред тога што је она упорно тврдила да јој је сасвим добро са заједничком чесмом у сред дворишта и пољским, дрвеним клозетом у његовом дну. Нијажелела да се ни по чему разликује од својих комшија и то је саветовала и свом сину, који се, опет, свим силама, читавог живота, трудио да буде друкчији од осталих.

Што се тиче купатила, у њему се, изнад напуклог лавабоа, налазило огледало које није волело Сервантеса. Постоје, наиме, огледала која нас воле и она која нам се ругају, чинећи нас ружнијим него што смо. Неки стари писац (није му се више сећао имена) стављао је огледала далеко изнад Рафаелових дела, тврдећи да сами много више обожавамо своја лица у огледалу од његових Мадона и лепих пекарки. Али то није био случај и са Сервантесом. Трудио се да се негледа више од браде док се бријао. Прилично кратковид, са извесне удаљености, могло му се чинити да његово мршава, кошчато лице и није тако непријатно, и да кратко подшишана коса има готово дечачки изглед, али, авај, чим би пришао сасвим близу свом одразу у огледалу видео би разорне последице година; кесице под очима, дубоке боре и проређеност косе изнад слепоочница. У неким другим огледалима није изгледао сам себи тако недопадљиво, али ово, у кући његове мајке, заиста га је дубоко мрзело и сваки јутарњи сусрет с њим очекивао је као окршај са највећим непријатељом.

Кренемо ли даље на путовање по соби наилазимо на незаобилазан део покућства који оставља дубоке трагове у свакоме ко га поседује, нарочито на цеваницама неопрезних који се ноћу сударе са његовим оквиром и задобију трајне модрице, болније од оних на души -то је кревет.

Ето, ту, у десном углу, одмах испод малог прозора са саксијама у којима је од цвећа остало само корење, лежи најважнији део Сервантесовог могућег путописа - постеља из које се види крошња старог ораха. Требало би описати тај шкрипави кревет са удубљењем на средини које подсећа на логу

неке звери; то благословено уточиште свих осамљеника које само снови могу да избаве из њихове дневне чамотиње. Постеља - колевка за снове. У њој проводимо половину свог живота, и то ону лепшу, у њој смо зачети, у њој се рађамо и умиремо. У њој су заувек остали отисци наших љубави, оних стварних, које су се заиста догодиле, и оних сањаних, што су нас посећивале попут духова у полусвитањима, у оном благословеном размеђу кад нити спавамо нити смо будни, међу јавом и међ сном, одгађајући, минут по минут, устајање и суочавање са даном који ништа не обећава. У тој постељи нам се, понекад, пре него што утонемо у сан, чинило да ће нам се живот већ сутрадан потпуно променити, да ће нас чудо избавити из невоља или смо тонули у самосажалење, уљуљкани далеким шумовима ноћи. Ко би могао до краја описати сопствену постељу, тај бесконачни предео ноћи, са хиљадама опасних путовања, узбудљивијих од Магелановог и Куковог.

Осврнуо се око себе. Дубље се није могло пропасти. Живот га је, најзад, вукући га за ноге, набио у ово бедно двориште, у ова два такође бедна собичка. Људи су путовали по свету, откривали нове обале, плаже и градове; сваки стјуард у авиону видео је више света него уклети Летећи Холанђанин: како се упоређивати, или не дај Боже, такмичити, са тим светским људима, када је најдаљи крај до кога је Сервантес последњих година стизао била Каленића пијаца, а највеће светско чудо, први млади кромпирићи у мају.

Зашто да не? Наставимо путовање.

Погледајмо само овај стари, предратни радиоапарат марке „блаупункт“ који је Сервантесов отац купио 1937. и који је за време рата морао да буде предат Немцима, па су им га вратили тек 1946, истина, са магичним оком угашеног сјаја. Још као дечак, Сервантес је сатима пиљио у осветљену скалу „блаупункта“, сричући чудна имена страних градова за које није знао где се уопште налазе. Ставангер, Хилверсум II, Монте Карло, Хелсинки, Ватикан... Довољно је било лагано померати дугме да се танка црвена нит заустави на неком од тих чудних места и да се побегне из малог уског света домаће чамотиње.

Или будилник, који је још увек куцао не пристајући да умре, јер му је челично пештанско срце, где је произведен, било још увек јако. Одакле потиче ова мала фигурина Јапанке од фајанса са минуциозно израђеним кишобраном од бамбуса и хартије, како је доспела на Чубуру, у кућу његове мајке, како је путовала чак из Јапана и остала читава, глатка и пожељна, мала Чо Чо Сан? Да не улазимо у икону светог Јована, штампану у скромној литографској техници негде у Осијеку или Загребу двадесетих година, на којој свети Јован Крститељ задигавши тунику, стоји у реци Јордан изнад Христа и полива га дланом пуним воде. У даљини су палме и дуги пешчани жало за којим је чезнуо још као сасвим мали дечко. И куда би нас одвео, да се заиста удубимо у суштину његових орнамената, стари босански ћилим, уствари сер-џада, са тајанственим знаковима, вероватно, стилизованих биљака и звери, магије и азбуке. Путовање по мојој соби, зашто да не?

Да је био паметнији, помисли, бавио би се путописима а не сатиром; обишао би читав свет и објављивао лепе, богато илустроване књиге, а не бедне свешчице и хумореска по којекаким листићима које су му доносиле само неприлике.

Занимљиво, данас сатиричаре више не хапсе, мислио је, тражећи у креденцу, прекривеном мрежом испуцале старе боје, кесицу са кафом. Сети се, са носталгијом, својих затворских дана. Никада није био славнији него у то време, средином педесетих. 1Бегову чувену причу, због које су га затворили, распустивши претходно, због небудности, читаву редакцију, заједно са главним уредником, читаоци су шапирографисали на гештетнер машинама (фотокопирање још није било измишљено), ишла је кришом, од руке до руке, а неки београдски књижари су је чак и продавали испод тезге. Напао га је, у свом чувеном говору на конгресу ССРН-а, нико други, до сам Маршал. Живот је, и поред тога, био много једноставнији него данас. Мањевише, народ је, углавном, био задовољан, сем занемарљивих стотинак џангризавих интелектуалаца, међу које је и он спадао, којима ништа није било како ваља. Његова чувена прича, које се, данас, мало ко сећа, носила је наслов

Лабудово језеро. Њен главни јунак, Живота Малић, звани Корчагин, берберски калфа из једне провинцијске варошице, однео је у рат и своју хармонику дугметару „далапе“ не одвајајући се од ње пуне четири године. Свируцкао је командантима покрај логорских ватри и организовао фолклорне групе по ослобођеној територији, пратећи их као једини оркестар. Будући да је, очигледно, био склон култури, ратни другови су га 1944. поставили за Генсека (генерални секретар) Комитета за културу, посебно за музику и позориште. Нашавши се по први пут у Београду, Живота Малић је за иочетак послао на стрељање десетак глумаца и балетана који су за време рата играли Немцима у Народном позоришту, претходно их саслушавши у свом кабинету који се налазио на Булевару краља Александра, изнад кафане *Мадера*. После саслушања били су одвођени до старог затвора на Ади Циганлији и тамо ликвидирани.

Једног дана Корчагину су његови људи довели Белог лабуда, тек ухваћеног при покушају прелетања у Италију код Сежане. Бели лабуд, имао је очи истоименог језера, витко тело са једва назначеним грудима девојчице и ноге снажних листова. Знајући шта је чека, лабудица замоли Корчагина да јој испуни последњу жељу, да одигра још једанпут своју сопствену смрт, и он јој то благонаклоно дозволи, желећи да што дуже остане у друштву чувене примабалерине. Наредивши наоружаном чувару да никога не пушта у кабинет, завалио се у фотељу иза писаћег стола и гле, већ после неколико првих лепршавих покрета Белог лабуда, у суморно намештеном кабинету као да забруја филхармонија под управом самог Петра Иљича Чајковског, лично.

Налик на Салому, која цару Ироду' игра са седам велова да би добила главу Јована Крститеља, Бели лабуд је последњи пут умирао пред Корчагином, који се толико занео њеном игром и лепотом, да је пожалио што му његова хармоника није под руком да је и он малчице прати. На крају, треперећи сваким делићем свог тела, Бели лабуд клону на паркет испред Корчагиновог стола, а та сцена је била толико болно лепа да је чак и Маршалу

са велике урамљене фотографије на зиду из челично илавих очију, пуних људске топлине, клизнула суза.

Потресен, Корчагин зграби својим кошчатим рукама Белог лабуда и положи нежно на сто где се из страсног загрљаја раставише само за толико колико је било потребно да се раскрче телефон, пера, мастионица и досијеи да би се прострла њихова прва брачна постеља -растворена насловна страница „Борбе“, изнад чијег је заглавља писало: „Пролетери свих земаља уједините се“!

Венчали су се крајем недеље, пошто је пре тога Корчагин, из заплењене виле на Брду, отерао своју ратну другарицу Даринку, са којом је до тада живео. Она је, опет, на првом следећем пленуму злоупотребила политичку говорницу и јавно оптужила Корчагина и неке његове другове, високе руководиоце, да су поженили буржујке, глумице, балерине и остале курве, а док су је износили са пленума она доби напад ратне епилепсије, зване *живчана*, и крикну запењеним устима: „Официри, не жените дама, сељанке су ратовале с вама...“ Судбина ове прве женедисидента, остала је заувек непозната, а Корчагин је наставио да влада позоришним и музичким животом Београда.

Ускоро, имао је и прилику да први пут у животу види читаво *Лабудово језеро*, а не само смрт Белог лабуда. Од на једвите јаде сакупљених, смртно заилашених балерина и балетана, од којих су неки стигли право из затвора, скрпљена је ова прва послератна поставка чувеног балета у кореографији славног ученика Џагиљева, Ивана Денисовича Ларисина, који је као млад играч успео да побегне од бољшевика из Русије, не знајући да ће га они стићи и овде, у Београду.

Видевши да читав ансамбл *Лабудовог језера* игра на врховима прстију, већ после прве слике, Корчагин демонстративно напусти централну ложу бесно залупивши вратима. У недељном броју „Борбе“, освануо је преко целе странице његов гневом запењени чланак о томе да је крајње време да наши уметници постану свесни новог доба и да се са врхова прстију спусте стопалима на земљу и у нашу стварност, за коју смо се крвљу изборили.

Узалуд је сироти кореограф Ларисин преклињао, чак и клечао пред њим, по казни је, као припадник Белих Руса и непријатељ бољшевизма, био послат у Приштину, да тамо оснује фолклорно друштво „Шота“. Већ на првој репризи *Лабудово језеро* је играно пуним стопалом, а не врховима прстију. и више је личило на глуво Гламочко коло, него на класични балет.

И ко зна колико би га тако играли да Београд није посетила висока делегација ЈДентралног комитета совјетске комунистичке и артије, коју су, да јој се додворе, једне вечери домаћини одвели да види *Лабудово језеро* у Народном позоришту. Руси су били запрепаштени и нису крили своје разочарање представом. Казали су београдским друговима да и сам товариш Стаљин обожава да гледа овај балет Чајковског у Бољшом театру и да се он тамо игра на врховима прстију. Тако је друг Корчагин, на наговор својих колега из Централног комитета, морао да изврши самокритику и да истакне да је на промену његовог мишљења највише васпитно деловао друг Стаљин, коме је целог живота слепо веровао у свему, па и у *Лабудовом језеру*.

И тако се *Лабудово језеро* попело поново на врхове прстију, а Корчагину су иследници 1948. године, када је објављена Резолуција Информбироа, предочили његову штампану изјаву „да је одувек у свему слепо веровао другу Стаљину“, па су га послали на Голи оток где је годинама на каменитој обали сваке ноћи чекао да слети Бели лабуд, који га се јавно одрекао преко новина о чему он уопште није био обавештен.

После издржане казне вратио се у Београд. Првог дана на слободи, покушао је да уђе на службени улаз из Доситејеве улице у Народно позориште, али га портир није пустио. Изнајмио је подстанарску собицу и на једвите јаде запослио као чувар подземног јавног клозета на Тргу републике, непосредно уз зграду Народног позоришта, само да буде што ближе свом сну. У вечерњим часовима, када околне улице опусте и утихну, могао је да чује далеки музички ехо језерских таласа, који су се сливали, доле, у подземни веце, претварајући се у мале водопаде из клозетских водокотлића.

После објављивања *Лабудовог језера* и Маршаловог говора, уследила су гневна писма Савеза бораца, уметничких удружења, пионирских организација, па је чак и сто седамдесет хиљада београдских радника осудило ову „подлу, издајничку диверзију“, иза које се зна ко стоји, иако је та хумореска штампана у листу који је излазио у само седам хиљада примерака.

Када је *Лабудово језеро*, на крају, као завршни, смртни ударац већ изранављеном бику, осудио и Политбиро у свом званичном саопштењу, Сервантес је пред препуном „Ј1пом“ подигао упаљач, шкљоцнуо и узвикнуо: „Политбиро, па запалит!“ - сентенцу која је за један дан обишла читаву земљу и прославила свог аутора.

Управник затвора се готово извињавао Сервантесу што морају да му одузму пертле, каиш и лептирмашну, а стражари су се и сами смејули или и куповали му цигарете и пиће, чије је уношење у затвор било најстроже забрањено. Изашао је овенчан славом, нешто мршавији и блеђи него раније, а његова хумореска, због које је лежао у затвору, доживела је безброј превода. Од хонорара је купио бели „фијат 1300“, у то време, једина кола у његовој улици. Једанпут је за опкладу са својим пијаним другарима, возио у рикверц од Славије до Теразија, а саобраћајци су се, препознавши га, смејали и махали му.

У Совјетском Савезу, његова књига сатиричних прича објављена је у милион примерака. Руси су преводили и штампали оно што сами нису смели да кажу о себи. Савез писаца Совјетског Савеза позвао га је у госте и наравно, као што је то бивало у то време, доделио му сталну пратњу од два, наводно књижевника, уствари, тајна полицајца, који су требали да будно прате с ким се среће и шта говори. И не сањајући колико Сервантес може да попије, они су стално дизали своје чаше, које је требало испити наискап, наздрављајући дружби руског и српског народа, мајкама и отаџбини, што је Сервантес лепо подносио. Када их је после дуге пијанке оборио под сто, легенда каже да је Сервантес позвао шефа сале и наручио му две нове боце вотке и два нова Руса. Када су се појавили,

испише по ко зна који пут здравице па га један од њих упита је ли истина да Срби говоре: „Нас и Руса, двеста милиона“? Не, рекао му је Сервантес, сада кажу: „Нас и Руса, као и без Руса!“... То су били дани.

Данас земљом владају кратко иодшишани, успешни људи, у добро скројеним оделима, који не читају ништа друго сем берзанских извештаја и ранглиста, добијених на основу испитивања јавног мњења. Више не затварају ретке, преостале сатиричаре, сада њихове афоризме газе црним џиповима, затамњених стакала. Укратко, остали смо без посла, мој Сервантесе! Живот је постао много смешнији од онога што ми можемо да напишемо и много страшнији од онога што смо могли и да замислимо.

Кафе је остало тачно за једну Шољу. А, шта да сам ноћас случајно умро? -помисли тражећи шећер - када би ме пронашли? И ко? Можда мала Маја из дворишта? Звонила би, звонила, а онда куцала у прозор, али не би имао ко да јој отвори. Маја - моја последња спона са животом и светом. Волео бих да прочитам некрологе у новинама, ако би их уопште било. Велики хумориста и сатиричар, један од најистакнутијих бораца против тоталитарног режима. Колумниста из педесетих. Били би то први повољни прикази које је икад добио. Помисли и на своју покојну жену. Сиротица! Како је намучио; колико га је само пута чекала пушећи над охлађеном вечером? Спанаћ и фаширане шницле, покривени тањиром да се не охладе - његово омиљено јело - а он би, животиња, стизао кући изјутра, баздећи на безброј попушених цигара и прожет киселим воњем попијених пића. Стока! Сервантесе, био си права стока, није било лако живети с тобом. Сирота Елза. Свукла би му капут и одело и рашнирала ципеле када би се одевен сручио на свој кревет. Знала је добро кроз шта је прошао те ноћи. Најпре „Трандафиловић“ на Чубури, па „Мали Париз“, „Мањеж“, „Зона Замфирова“, „Мадера“, „Прешернова клет“, „Зора“, Клуб књижевника, Француска 7... А када је све било затворено, јутро је завршавао обично или у „Последњој шаиси“ на Ташмајдану или код „Змајка“ на Бајлонијевој пијаци - ретке кафане (ако изузмемо „Табор“ и бифе

на железничкој станици), које се никада нису затварале, одакле би га таксисти успаваног враћали кући. Једанпут га је неки таксиста, новајлија, одвезао до суседне зграде и потпуно истог стана, као што је био његов, па се ујутру пробудио поред неке туђе жене. Послао јој је следећег дана букет цвећа.

По Београду је кружила ирича о томе како је једне вечери, када му је досадило њено приговарање, на силу вукао своју жену том добро познатом туром све док није готово пала мртва од умора, буке и дима. Тада је изговорио, по многима антологијску реченицу: „Ето, видиш како је мени сваке ноћи, а ти ниси могла да издржиш ни једно вече!“

Као и многи уметници његове генерације, Сервантес није могао без кафане. Она му је била друга кућа. Облачио би се најсвечаније, као за цркву или какав симпозијум, да би отишао до прве кафане из које би га неко позвао куцањем у стакло излога. Мада га је пратила репутација легендарног пијанца, он, у ствари, није ни волео нити подносио алкохол. Увек би се намрштио при првом гутљају из чаше, а требало их је неколико да пиће почне да му прија. Уживао је, наиме, не у укусу пића, нити у букеу вина, него у последицама - слаткој омамљености и очекиваној лакој вртоглавици која је живот претварала у зањихани звонцави карусел.

Како се, у ствари, почиње са пићем? Најчешће из младалачке позе, да би се изборили за право да припадамо мужијачком кругу. Улазећи у књижевност, Сервантес је улазио у задимљене београдске кафане препуне пијаних писаца. Као и други почетници стицао је њихову наклоност слушајући по ко зна који пут сомнамбулне монологе; слали су га да им купи цигарете, а понекад би му дозволили и да их отпрати до куће, што је за њега представљало посебну част. Зашто су пили и зашто на онај постојани, самоубилачки начин? Кад сада размишља о тим давним временима, Сервантесу се чини да њихове осетљиве душе једноставно нису могле да поднесу грубост ондашњег доба. Мислио је да им је претило класично шизофреничарско цепање личности и да су, осећајући то, покушавали да алкохолом некако следе расцепљене половине. Држава је,

наиме, очекивала од њих здраву, оптимистичку поезију, прогласивши их „инжињерима људских душа“, док им је огољени живот проваљивао у песме оповргавајући званичну и политику. И тако, стешњени између догме и свог уметничког нагона, између страха од анатеме и жудње за слободом, најосетљивији од њих, пронађоше случајно заборављени тајни излаз - бекство у алкохол! Јер ниједан друштвени поредак, ма колико био строг, не третира пијанство као диверзију, већ га углавном сматра болешћу - дозвољеним пороком слабих. На тај начин многи писци су стекли неку врсту заштите. Да ли је Хамлет стварно изигравао лудило или је заиста био луд? У сваком случају, да се понашао разумно, као и остали на двору, никад не би дочекао завршни чин („У његовом лудилу било је метода...“). У нашем народу пијанац је одувек уживао статус сличан божијем човеку. Не каже се узалуд: „Пијанце и Бог чува!“ То је положај сличан голубу на тргу - не ваља га убити, нарочито пред другима.

Претворивши голуба у метафору, Сервантес се осмехну. Сети се приче о два сирота пензионера на Калемегдану; један пита другог „Да ли је понео хлеб за голубове?“, а овај му одговара: „Не, ја их једем без хлеба!“

Повредити пијанца у нашим крајевима сматра се великих грехом, а када је један такав несрећник још и песник, сви трезни осећају да га штити лично историја. Можда у свему томе треба тражити разлоге фанатичног бекства у алкохол неколико послератних генерација, чији благословени мамурлук још и дан-данас траје у нашој књижевности коју је, иначе, Сервантес затекао прилично нацврцану када је у своје време улазио кроз златне двери њених фатаморгана.

Пијанцима се тако увек гледало кроз прсте. Попут дворских луда, они су слободно могли да говоре моћницима у лице истине због којих би други, они трезни, истог часа били строго кажњени.

Искључивши себе добровољно из општег такмичења, пијанци су већ толико ниско на друштвеној лествици (боље речено изван ње!) да за оне који владају представљају неку врсту симпатичних полубића на која се гледа са благонаклоним

сажаљењем. Сервантес је имао прилику да много пута седећи за истим столом посматра моћне људе нечисте савести, који су готово мазохистички уживали, док су их, пред читавом кафаном, вређали пијани песници. Стрпљиво су подносили малтретирање, сами спречавали конобаре да избаце дрзнике, чак су својим мучитељима наручивали нове туре пића, само некако да их умилостиве.

Једанпут, тако, Сервантес је седео у великом друштву за столом са тадашњим министром полиције Крцуном, мршавим човеком угасите боје коже на кошчатом лицу на коме су се болесно жариле крупне очи скривајући у свом иогледу неку необичну унутрашњу муку и тескобу. Углавном је ћутао и испијао један за другим вињаке и не дотичући мезе које је удворички поставио на астал шеф сале. Као да је предосећао своју скорашњу смрт. Причало се да је убијен под чудним околностима јер је наводно његов „олдсмобил“ слетео са друма и смрскао се о једно једино усамљено дрво на пустој ледини. Без икаквог страха од тог најмоћнијег човека у Србији, један Сервантесов старији колега, такође сатиричар, причао је пред њим причу о томе како је Крцун обилазећи одмах после рата београдски затвор, чуо да у њему лежи чувени песник Сима Пандуровић. Он затражи да га одведу до њега. Када су отворили ћелију, упитао је: Јесте ли ви Сима Пандуровић, песник? Јесам, одговори овај. Од кад сте у затвору, упита га министар. Од ослобођења, одговорио је песник.

Крцун не потврди истинитост овог сусрета, али се после кратке тишине пуне напетости и страха, како ће да реагује, насмеја грохотом, па сви прихватише ту бујицу смеха.

Сервантес је приметио, да сем песничког пијанства, постоји и посебно, комунистичко бекство у алкохол. Најосетљивије међу новим владарима прого-' нила је нечиста савест; могли су да подаве авети својих жртава које су их ноћима упорно прогониле једино у алкохолу, па су због тога тражили друштво песника, који су, опет, пили из сасвим других разлога. Обе ове врсте, иначе неспојивих људи, имале су користи од тих ноћних бдења. Моћници нису имали са ким да пију јер је у њиховом свету свако

будно мотрио на другог, а са писцима је било забавно, док су ови, опет, користили та висока познанства да добију од власти пасоше да би у време када је земља била потпуно затворена, путовали по свету, стипендије (мада већ нису били толико млади), станове и телефонске линије које је у то доба било тешко добити. А када би, због својих пијаних изгреда доспевали у затвор, њихов пријатељ из ноћних седељки обично би употребио своју моћ да их од туда избави.

Што се тиче Сервантеса за њега је у своје време, док је пио, то била права свечаност. Је ли он пио да нешто заборави? Ни говора! Управо да се сети ствари на које трезан заборавља. Оне су искрсавале попут ројева винских мушица из измаглице; понекад је чак могао и да их додирне, толико им је пиће покланало чврсте облике! Да ли је пио зато што је патио? Не. Вино га је, пре свега, радовало. Волео је замагљеност хладне боце низ коју се цеде бистре сузе; обожавао је први дуги гутљај што клизи низ грло, очекивао са весељем лаку вртоглавицу коју изазове после неколико часака, волео свети ритуал орошеног стакла, кристално чисти звук (чинчин!) две чаше када се додирну рубовима -предавао се омамљености у којој све постаје могуће, све жене лепе и сви људи мудри и добри. На крају, шта је то, сем вина и дувана, што је могао себи да приушти сваког дана у било које време? Љубав? Путовања? Успех?

Зашто је пио? Зато.

Кажу да је пиће штетно. Јесте, штетно је. Исто као и живот, који је штетан по здравље. Један филозоф је написао да човек запада у неприлике истог часа када изађе из своје собе. Сервантес је, попут Обломова, сузио ту ствар на кревет. Али ни у постељи нисмо сигурни од неирлика.

Нарочито ако је у њој неко са нама!

Једино је незгодно што се више није сећао многих градова у којима је био. Када би га неко упитао да ли је видео неки део Париза или Венеције, одговорио би: можда!

Откуд знам? Тамо су вина јефтина и добра. Тога се сећам.

Сада, када је већ одавно готово с тим, и када већ годинама не пије, нити осећа потребу за пићем, Сервантес је мирно

закључио да овај његов град, Београд, не заслужује своје пијанце. Свуда у просвећеном свету, склоност пићу је потпуно лична ствар, неповредива попут приватне својине. Пошто живимо непрестано једни другима пред очима (јер немамо тако велике градове где човек може мирно да пије у туђем кварту), овде, код нас, нико не може да се поштено налије, а да то већ сутрадан изјутра не буде предмет опште приче. И може човек да буде најбољи у свом занату, увек ће га пратити глас пијанца. „Он је сјајан мајстор, али пије!“ - реченица пуна сажаљења и надмоћности коју тако често слушамо, а која се може казати и на сасвим други начин: „Истина, он пије, али је сјајан мајстор!“

Када би се иосле бурне ноћи пробудио око пет поподне Сервантеса је чекала киселкаста телећа чорба за трежњење и свежа снежнобела кошуља огрнута преко наслона столице и на њој, сако боје лондонске магле. На столици, још и лептирмашна за то вече. Био је, наиме, познат као један од ретких Београђана који су и у време најцрње диктатуре пролетаријата, када се на то није гледало добро, имали довољно смелости да носе лептирмашне. Каква храброст, помисли. Како смо само били храбри клоновни у доба комунизма! Дворске луде, којима је благонаклоно било дозвољено да кажу мало више од онога што други нису смели.

Сервантес је био познат по својој трулој елеганцији. Носио је капуте од камелхара боје меда и црне шешире широког обода. На његовим усјајеним ципелама, огледало му се лице смеђих бркова и дубоких подочњака. Најславнији колумниста свога времена. Сваке ноћи измислио би туце нових вицева о властима који би из задимљених крчми и клубова већ наредног јутра обишли читав град. Помисли са нежношћу на те давно заборављене моћнике које је исмејавао. Гледано из данашњег угла, то су била деца, истина свирепа, али ипак, деца. Најпре, они нису крали. Због чега нису? Веровали су да ће трајати вечно. Сумњам, помисли са осмехом док је сипао кафу у једину преосталу напуклу шољу без дршке, да је ико од њих уопште носио новац у џепу. Све је за њих било бесплатно. Истина, они нису крали, али су волели да објављују књиге које су им,

углавном, писали секретари кабинета, обично, промашени песници. „Није највећи полтрон онај који аплаудира свом министру док чита говор који му је написао - говорио је тада Сервантес - већ онај који за то време хвата белешке!“ Данас се њихова сабрана и награђена дела продају на бувљацима као стара хартија на кило. Једина ствар на свету, које су се бојали, била је да не испадну смешни. Због тога су све полицијске снаге концентрисали на Клуб књижевника и дветри кафане у којима су седели сатиричари, тако да нико није приметио да се земља распада. Свакога јутра на њихове столове стизали су билтени у којима су били загшсани сви вицеви рођени претходне ноћи и све пијане досетке хумориста и сатиричара, а Политбиро је као оптужницу, објавио и чувену *Бијелу књигу* - најбољу антологију сатире последњих пола века, у којој је Сервантес био заступљен читавим поглављем одабраних цитата, што су требали да докажу бујање малограђанског анархолиберализма.

Вратио се у собу и утврдио да се и у пећи и у њему, ватра одавно угасила. Дрва су, изгледа, била влажна; није више имао новина, па из полице дохвати књигу *Ко је ко у Србији* и из средине исцепа десетак страна. Имао је њен дупликат, само под другим насловом, зацерека се Сервантес, Брем - *Животињско царство*. Чекајући да се ватра поново запали, загледа се у малу, урамљену фотографију своје покојне жене Елзе, која је стајала на музејском примерку црнобелог телевизора, одмах покрај стаклене роде на једној нози. Мученица. Гушила га је својом бригом и распитивањем с ким је био и ко је све био тамо где је седео претходне ноћи; цео град се смејао његовим причама о тој, по општем мишљењу, Ксантипи, али тек кад је заувек отишла, схватио је шта је значила за њега. Више није имао од кога да бежи, од кога да се скрива и кога да надмудрује у тој вечитој игри скривалице. Његова дечачка бекства, изгубила су сваки смисао. Од њене смрти није ногом крочио у кафану. Престао је да пије, а заједно са пићем, пресушио је и његов велики таленат. Кућа је стајала на њој - тој крхкој, мршавој, увек забринутој жени; она је водила бригу о свему, а да то Сервантес уопште није примећивао док је била жива. Није знао чак ни број

свог рачуна у банци. а уговоре, које би му потурили, потписивао би бланко, као да се решава беде, све док Елза није узела ствар у своје руке, претворивши се у страх и трепет за уреднике, редакције и издаваче, као немилосрдна заступница свог лакомисленог мужа; његов менаџер, адвокат, чак и утеривач дугова.

Оставио је простран господски стан у центру, са свим што се налазило у њему, није понео ништа са собом сем старе писаће машине и нешто неопходне одеће за коју је био болесно везан, ћерци која се удала и са којом је био у хладним односима јер га је оптуживала да јој је убио мајку. То је било прилично тачно и по Сервантесовом мишљењу, мада Елза није умрла од препуклог срца, као што се то очекивало, него од класичног рака. Убрзо после Сервантесовог одласка његова ћерка јединица је продала стан и заједно са мужем и сином се одселила у Канаду, одакле му се јављала једанпут годишње, обично на дан Елзине смрти.

Отишао је на Чубуру, да живи са мајком у мајушном приземном стану у једној од пет кровњара у којима је таворио јадан, сиромашан свет. Живела је ту једна стара дама, госпођица Мина, која је давала часове енглеског; хвалила се да је била пријатељица Лоренса Дарела. Радила је, наиме, после рата као његова секретарица у Британској амбасади, када је овај био аташе за штампу. Никада се није удавала. Ма шта да се дешавало, сваког дана, тачно у пет, пила је чај, истина, не „ерл греј“ или индијски црни, већ домаћи од липе, шипка и разних трава. Видело се да је госпођица Мина била права лепотица у своје време. Са фотографија на затрпаној комоди гледала га је однегована рођена Београђанка са светлосмеђом фризуром у стилу Дине Дербин, која јој је бацала сенку на половину лица, а друга је откривала њен витки стас у строгом тамном костиму са чипканом блузом и малим љупким шеширом. Али нове власти нису добро гледале на изданке старих породица, који су захваљујући стеченом знању језика, радили по страним амбасадама. Госпођицу Мину су једноставно избацили из њеног великог стана са кристалним лустерима из Мурана и гипсаним украсима на високим таваницама, у улици Кнеза Милоша, и

преселили је у бедну уџерицу у овом чубурском дворишту. Но, она се никад није предавала нити жалила на своју злехуду судбину; трпела је све невоље и понижења, знајући да ће све о њеном тешком животу једног дана допрети до Лоренса Дарела, коме је два гута прекуцавала роман *Бели орлови над Србијом*. Веровала је да када он дозна шта су јој направили, да ће долетети ирвим авионом у Београд и новести је негде са собом, можда у Александрију. А ако и не дође за њеног живота, била је сигурна да ће је описати у неком свом роману и учинити је бесмртном.

Одмах до ње, становао је поштар, па су имали привилегију да међу првима добију пензије, а до поштара голубар -одгајивач високолетача и превртача, са голубарником у дну дворишта. Живео је још ту и зидар са породицом, однекуд из Крајине, који је свима мењао црепове на крову, а такође и пензионер са хромом женом Станком, која се бринула о госпођици Мини купујући јој све што јој је било потребно и кувајући јој ручак. Пензионер је, иначе, на самом почетку Каленића гшјаце држао тешку велику вагу, коју је по ноћи закључавао катанцем на ланцу за оближње стабло и таблу на којој је писало: ТАЧНА ВАГА -ТАЧНО МЕРЕЊЕ. КО НА ЖИВОТ СВОЈ ПОЛАЖЕ ТАЈ СЕ ВАЖЕ! Сервантеса је вагао бесплатно, увек забринут што му је клијент све мршавији. Требало би да једеш нешто кашиком, чорбасто, саветовао му је.

Да, ту је била и мала Маја, голубарева ћерка, која је и сама умела да лети машући својим мршавим ручицама - једини трачак светла у Сервантесовом суморном животу пензионисаног хумористе. СЕРВАНТЕС - ХУМОРИСТА И САТИРИЧАР, У ДВОРИШТУ, ТРЕЋА ВРАТА ЛЕВО.

- Занимање?
- Самац.
- У реду, али чиме се бавите?
- Самујем...

Како је, уопште, добио пензију? Једног мамурног јутра, пробудио га је телефон и неки млади, типично београдско мазни девојачки глас честитао му је рођендан, на који је сасвим

заборавио. Мислио је да је у питању нека преостала читатељка (мада га млади већ одавно нису читали) - неко чудо, дакле, па упита младу даму одакле зна да му је данас рођендан, кад се и он тога није сетио, а не верује да је за тај податак чула у радио--емисији *Догодило се на данашњи дан*.

Она му рече да га је пронашла у компјутеру. Откуд ја тамо? - запањио се Сервантес. Као старовременски човек, ужасавао се тих светлећих справа, али му је било пријатно да ћаска са једном представницом младог поколења, која се занимала за њега и његов рођендан. Као стари заводник, покушао је да свом гласу поклони чулни призив, којим је некад умео да осваја нежна срца, али га девојка пресече једноставним, тако поразним питањем: А, зашто ви нисте у пензији? Био је збуњен. Мада већ дуго неуспешан, ипак га још није напустила сујета да се упоређује са великанима. Јесте ли чули, питао је девојку с друге стране жице да је Чехов икад отишао у пензију, или Марк Твен, на пример? Девојка му објасни да је то његова ствар, али да је њен посао у социјалном осигурању да у компјутеру проналази живе људе који још нису узели пензију, а имају већ одавно право на њу, а он је један од њих. Ваше је право да тај новац поклањате држави ако хоћете! Сервантес није волео много државу и није имао разлога да јој поклања било шта сем отровних афоризама, па тако, прихвати понуђену пензију, која, истина, није била велика, али од које је ипак могло некако да се преживи.

У своје време, кад год би иатио од несанице, а патио је често, Сервантес би, лежећи будан, покушавао да замисли неко место где му је било лепо у животу; безбедно место, пријатно и топло, из времена када га још није прогањало сопствено име. И увек би се, на крају, испоставило да је то баш овај дворишни станчић његове мајке у коме је, док је био мали, замишљао да је кунић или јазавац, сакривен у логи неког издубљеног дебла у густој, тамној шуми. И кад год би, у полусну, прошао кроз све постеље својих старих љубави и кроз сопствени дом, кроз многе хотеле у којима је летовао и планинске куће у којима је зимовао, заспао би тек онда када пронађе овај исти собичак из чије се постеље,

кроз прозор, видела крошња ораха, некада под кишом, некада зањихана ветром, која је бацала узбудљиве сенке по белом зиду. Тада би му сан склопио очи. И данас, када је, чинило се, изгубио све што је носедовао - породични дом, жену, каријеру успешног писца, новац и име - ипак је сачувао најдрагоценију ствар: тај, благословени сан.

Био је најзад у њему.

За две три године поновног живота са старицом мајком, у кући у којој се родио као јединац жандарма, Личанина, од кога је остала само тешка сабља, Сервантес, као да се вратио у детињство. Сваког јутра, мајка је одлазила на оближњу Каленића пијацу; и у време највеће оскудице, њени ручкови представљали су праве гозбе од јела, чији су га непоновљиви укуси и мириси одвлачили чак у године ране младости. Кухињска чаробница, мајка му је угађала као напрстак сићушним сармицама од зеља са овчијим киселим млеком, пуњеним паприкама, флекицама са купусом и шненоклама, а његове кошуље никада нису биле тако беспрекорно испеглане, као када се она бавила њима. Уз испеглани брид на рукавима, из њих се ширио неки већ одавно заборављени дах свежине, као да су сушене на ветру изнад младе траве, а не на задимљеној Чубури. Бавила се и са три његова распарена одела, која су неутешно старила (Пова више није куповао. - Ни ова неће стићи да износи - говорио је Сервантес, кокетирајући са годинама), односећи их повремено на хемијско чишћење, а сама им је крпила и зашивала распарану свилену поставу на неки, само њој познат, волшебни начин. Пре него што је умрла, усахнувши за недељу дана на његове очи, тражила је од њега да јој доведе фризерку која ће јој направити трајну ондулацију. Мада православка старинског кова, желела је да је кремирају. Испунио је њену жељу, а када је добио урну, кришом је исте ноћи, да комшије не виде, закопао испод гранатог ораха у дворишту. Ту је провела читав живот - нека ту и почива. Али, то више није било оно срећно уточиште; без мајке, кућа као да је почела да се распада и разједа сама од себе, изнутра. Зидови су почађавили, са прозора и врата ољуштила се некада бела боја, а испод

последњег намаза светло зелене на креденцу, избијало је сивило које је угасило и мукли сјај месинга млина за кафу, авана са тучком и расклиматаних квака на вратима. Њен мали свет као да је желео да оде са њом. Чак су и минијатурне стаклене чаше сервиса за ликер, као и јефтине порцеланске шоље за кафу, прскале саме од себе и разбијале се, чинило се без икаквог разлога. Увек усјајени линолеум, пукао је неутешно на више места, а врата ормана цвилела су као да жале за својом газдарицом.

Покушао је и да кува сам себи, али како кувати за једну особу? Сети се старог источњачког питања: Сви знају како звучи аплауз са две руке, али како звучи са једном? Ништа му није полазило за руком. Није помагала чак ни мајчина свеска пуна рецепата исписаних њеном руком финим косим краснописом и залепљених исечака из новина.

Мада их се у почетку строго придржавао, ипак му није полазило за руком да постигне укусе које је она постизала. Тајна се изгледа састојала у две ствари: у тихој ватри на којој се, од самог јутра, крчкају јела и у зачину љубави, када се кува за неког кога човек воли, а Сервантес није волео никога, најмање себе.

Мајчина књига рецепата била је у ствари старински мали албум у кожном повезу који је одавно изгубио сваки сјај, где су младићи и девојке њеног доба уписивали једни другима нежности и уцртавали лепе и пријатне ствари. Тај мали споменар као да је из себе исијавао неку ноуздану топлину, чедност и блискост; било је довољно држати га међу длановима па да се човек, бар на тренутак, ослободи цинизма и блазираности новог доба. А што је најлепше, половина те лепе свеске била је неискоришћена, празна. Жућкаста чврста хартија, као да је мамила да се у њу упишу неке драге реченице, нека осећања која се не могу поверити писаћој машини, нити увући у њен ваљак. Сервантес је дуго листао и пиљио у странице књиге рецепата, после, ни сам не зна колико времена, поново жељан да нешто напише, а да му то нико није нити тражио, нити наручио, а још мање очекивао од њега. Страст према писању је, изгледа, неизлечив порок. Ко је пио, пиће, ко је писао, писаће. То

је, иначе, била и једина књига коју је затекао у кући своје мајке, требало је, дакле, наставити је; вукле су га те неисписане странице, пружајући му осећање да је поново са њом. Писати, али шта? Он је умео само да се руга другима и да их исмејава, а овај албум није био створен за то. Било би светогрђе оскрнавити га цинизмом.

Сервантес пронађе једну мекану „кохинор“ графитну оловку, зареза је пажљиво ножем и седе на сећију за хућињски сто отворивши пред собом књигу рецепата.

Сада је био оно што се у Београду зове самац. Нема тужније речи српског језика сем тог осамљеног звука сваког слова понаособ те речи - самац. Па, добро! Његова мајка исписивала је и сакупљала рецепте који су представљали чисту радост, за оне за које је кувала. То и нису били само рецепти, већ прави мали водичи, или још боље, кухињски путописи, помоћу чијих се алхемичарских састојака и поступака стизало до потпуног блаженства и среће на непцима за трпезом. Будући да је био потпуно сам и да му више нико није долазио у госте, Сервантес је већ самом том чињеницом био искључен из тог срећног кулинарског бревијара. Да би преживео и опстао, морао је да се храни и да сам справља своја оскудна јела; зашто да не? Написаће књигу рецепата за самце - дело чије писање није пало на памет никоме на свету.

Да направи паузу између ова два начина живота, Сервантес остави једну страницу споменара празну, па на следћој исписа крупним словима:

КУВАР ЗА САМЦЕ И ДРУГЕ ПРИЧЕ

У међувремену, као да је прошло сто година, та страница је својом белином раздвајала две света; онај јучерашњи, чинило се срећни, када је читава породица седела за столом, а мајка делила кутлачом храну, наравно, најпре оцу а онда њему, и овај данашњи, када свако једе у неко своје посебно време, кад стигне, и кад му то послови дозволе. Најзад смо победили, мислио је Сервантес; бунили смо се против тог, за нас, малограђанског ритуала обедовања у тачно одређено време, маштали смо о томе да једемо успут, стојећи, кад ко стигне, и

ево - сад то имамо. Осмехнуо се, сетивши се чувене реченице за столом: *За ручком се не говори!* Тај обичај постоји изгледа само код нас Срба и нигде више на свету. Због чега се, уопште, ручкови и праве, ако не да се људи сретну и да разговарају за столом? *За ручком се не говори!* Свашта. Е па, данас, заиста он не говори за ручком, јер једе сам. Та реченица из детињства, најзад га је стигла.

Од тог сивог новембарског поподнева, он, професионалац, који је као и већина колумниста писао увек у последњем тренутку пред предају рукописа, док су успаничени уредници, који би му остављали простор, телефонирали и богорадили да пожури, писао је по први иут за своју душу и без најмање журбе и нримисли да ће то икад негде објавити. Најзад, захваљујући наслеђеној мајчиној књизи, почео је да се осећа правим писцем. Из дана у дан, описивао је свако јело које би сам припремио за себе, чак и она најбеднија, али било је и дана када не би ништа скувао, чак ни подгрејао јучерашњу вечеру, па ипак би испунио макарједну страницу пишући о доручцима, ручковима и вечерама из прошлости, док су га још позивали у пристојне куће и на боља места. Сећао се, тако, неких срећних гозби на мору, риба које су цврчале на граделама изнад ужареног корења винове лозе; печене јагњетине се сећао, у крчмама дуж пута што води ка мору, тамо где су брзи хладни нотоци ударали у лопатице воденичних кола покрећући ражњеве: сећао се и прескупих вечера са неким дамама по светским гастрономским светилиштима. Али, сва та скупа јела по чувеним ресторанима као да су служила само томе да се боље истакну непоновљиви укус и боја као крв црвених првих ротквица купљених на Каленића пијаци, што се умачу у со из окрњеног сланика.

Почео је најпре са описом сећије на којој је управо седео.

СЕЋИЈА

Шта је сећија? То је једна подврста сиротињског миндерлука, много тврђег и много трапавијег од тог размекшалог декадентног отоманског лежаја на коме је дотрајавао „самртник са Босфора“.

Ову сећију, на којој седим, направила је моја мајка, пореклом из Босне. У србијанским кухињама сећије не постоје. У њима су

отомани, дивани, канабети или каучеви, а најчешће постоје само столице, хоклице и шамлице. Сећија се саставља од старих сандука чија се висина уједначује подметнутим циглама и цреповима а равноћа иостиже даскама донесеним са каквог оближњег градилишта. Сећија се увек поставља тако да захвата угао између два зида. „Где се могу срести два зида? - пита један Селинџеров јунак, другога, а пошто овај не уме да одговори, он победоносно каже. - На углу!“ Преко сандука и дасака поставља се танки уски мадрац који се прекрива ииротским ћилимом донесеним као мираз у ту кућу, или са неколико серџада или поњава. Шта су сад поњаве? Оне су нретече модерне уметничке рециклаже. То су таписерије за сиромашне, изаткане из дугих, грубих нити исечених отпадака од разнобојних тканина, Уз зид се прислањају дебели тврди јастуци испуњени сламом или струном. Унутрашњост сећије, они празни сандуци, истовремено су и идеално спремиште за ствари које нам више не требају, а немамо довољно снаге да их бацимо на ђубре. Ту су поцепане каљаче, кишобрани поломљених жица. разне кутије и пегла на угаљ. Такође, и дотрајали јоргани и свежњеви старих новина, који ће нам, можда, једног дана затребати. Историчари покућства тврде да је, сем стола и столица, први комад намештаја у трпезарији био дрвени ковчег (претеча сећије), који се после претворио у бурал или комоду, да би касније постао велелепни табернакл, који се никада није примио у нашим сиротим, дивљим крајевима. Сећија служи да на њој може да седи двоје--троје укућана за кухињским столом, али свакодневно, на њој обично седи само једна особа, она која успе да пре осталих уграби то место. Привилегија седења на сећији за ручком, састоји се у томе што човек чим заврши са јелом, не померајући се, подиже ноге, леже на њу полагајући главу на искошени јастук. као далеки ехо оријенталних ритуала са миндерлука изнад синија. Уосталом, „Стари римљани јеђаху лежећи“. По мени, идеалан ресторан, у коме још нисам био, морао би да има сећије покрај столова да би човек, после обеда, могао да се извали на њих прошаптавши магичне речи „Свако јело, куне своје тело, што не легне, да се мало слегне“.

После сећије коју, био је у то сигуран, још нико до њега није описао у нашој књижевности, мада су поколења сањарила на њој после ручка, Сервантес пређе на нову страницу мајчине књиге и баци се на детаљно описивање креденца, који му је у детињству изгледао већи од катедрале. Писао је о креденцу као што историчари уметности пишу о барокним дворцима и палатама старих мајстора у њима. Трудио се да га обради до последњег детаља, побројавајући његове фиоке (нарочито оне најмање), њихов садржај и мирисе, попут духова заробљене у њима, који су били потпуно различити, а ослобађали се када би се нека од њих отворила. Мирис мајчиних лекова. дах сасушених лековитих трава од којих се кувају чајеви, воњ илаћених рачуна што се, за сваки случај, годинама чувају (злу не требало), хладни звекет прибора за Јело; из Једне од њих још увек су се ширили оријентални мириси колонијалне робе: ванила, цимет, бибер, индијски орашчић... Нарочито га је разнежила стаклена кугла, коју је мајка чувала на плочи креденца као посебну вредност, у којој се налазио мали Кремљ на који би, када се протресе, почео да пада снег. Црвени трг, постао би бео... За стакло малих вратанаца на креденцу још увек су биле заденуте разгледнице које је слао својој покојној мајци: Ајфелова кула у Паризу, фасада хотела „Кварнер“ у Опатији са нацртаном стрелицом која је показивала собу у којој је одсео: „Ово је моја соба“. Засмеја се као шашав кад се сети тог боравка у некадашњој Абацији, на неком великом фестивалу, када су он и његов најбољи друг, скандалмајстор, сишли на рецепцију у великом холу, само у мајицама, без панталона и доњег рубља и наклативши се на пулт почели детаљно да се распитују о свим могућим и немогућим аутобуским и авионским везама за Београд. Рецепционари су, не схватајући о чему се ради, јер су их видели само од паса навише, запрепашћено гледали ианику у холу по коме су цичећи и вриштећи бежале хотелске гошће угледавши двојицу полуголих мушкараца. То су били дани... А затим, он пређе на запис о мушеми, најстаријем сиротињском столњаку који упознајемо у животу, у време када су се сви укућани, уместо посебним салветама, брисали једном

једином крпом. Паде му на памет стара реченица када се сече лубеница: Пази да не исечеш мушему! Па, ипак, она је као успомене сачувала старе ожигљке резова. Прешао је затим, на столице, хоклице и шамлице, описао боју и шаре на зидовима које су вешти мајстори, молери, изводили ваљком. Тај начин звао се, ко зна због чега - штрицла; и данас је већ потпуно заборављен.

Увучен у пописивање ствари које су га окруживале, поново је открио драж писања - поново је био жив, постојао је.

И док су други, напуштајући већ одавно писаће машине, исписивали своје речи по светлећим екранима компјутера, Сервантес је ишао уназад; враћао се обичној графитној оловци, сам против времена и свих. Због чега је све то радио? Можда ће једнога дана, кад он умре и када се читаво ово бедно нокућство нађе на ђубришту или на најбеднијој бувљој пијаци, неко пронаћи овај мали, у лажну кожу повезани албум са рецептима његове мајке и другим делом -*Куваром за самце* - можда ће се заинтересовати, сагнути и подићи га са земље, прелистати и платити коју пару за своје случајно откриће, питајући се ко је био лудак који се бавио сећијама и креденцима. Колико пута је само он, Сервантес, на бувљацима проналазио старе споменаре и фотографије давно умрлих лепотица?

*Ко те воли више од мене
Нек још један лист окрене.
Пошто листка нема више,
Ја те волим понајвише!*

А можда је требало, да је било среће и времена, написати и једну фину дебелу књигу о великом ждрању које је уништило социјализам. Оставити траг о свим променама у јеловницима кафана, бирцуза, ресторана и крчми којима је био сведок.

Сервантеса је, наиме, забављало да изблиза ирати пропаст социјализма, за који се веровало да ће трајати најмање хиљаду година, као и све раније империје. Ко је и могао да помисли да ће Берлински зид, направљен да траје вечно, данас бити продаван у размрвљеним парчићима цигле и бетона туристима, као сувенир? Шта га је оборило? Никаква велика револуција,

нити најезда Варвара; једноставно, срушио се сам од себе, баш као што су се социјализам и комунизам урушавали сами од себе пред Сервантесовим очима од болесне гојазности.

Ако је неко заиста заслужан за то, то свакако нису били ни филозофи ни сатиричари, ни дисиденти, већ анонимне кафеџије и угоститељи, које је Сервантес лично познавао, да би му тек после много година постао јасан њихов тихи, неприметљиви покрет отпора. Могао би да напише дебелу историју пропасти социјализма у овој земљи, мислио је, а свако поглавље носило би име једне кафане која је подривала наизглед неуништиви систем, разједајући га укусима и калоријама разноразних ђаконија.

Први међу њима у Београду свакако је био легендарни Аца Деветка, који је у престоницу стигао пре рата из Книна, као мршав момчић без пребијене паре у џепу. Како је преживео рат и шта је све радио за време окупације, остало је тајна, јер Аца Деветка није волео да прича о томе. Углавном, одмах по ослобођењу нашао се на месту пословође једне од најбеднијих мензи у граду, на углу улице 29. новембра и Скадарске. Било је то у време када су нове власти у револуционарном заносу, по угледу на Совјетски Савез, имале визију једног новог света у коме ће нестати породичних трпеза и изопачене грађанске приватности, где ће сви јести са заједничког казана у ресторанима друштвене исхране које је народ прозвао мензама. Грађани су тако добијали бонове са којим су плаћали ручкове и вечере уместо новцем, који је очигледно био заостала буржоаска навика. Да би некако ипак сачували породичну присност при обедима, тај прастари ритуал, који је сада био угрожен, Београђани су пронашли спасоносни изум - порције; систем од тричетири алуминијумске посуде, повезане металним оквиром - носачем који је пролазио кроз њихове дршке - посуђе за ношење, познато искључиво у земљама иза гвоздене завесе. Људи би тако одлазили у мензу и узимали из кухиње своје следовање хране, па би га односили кући, подгрејавали и додавали му зачине који су недостајали, одржавајући тако, и

поред свега, привид светог ритуала заједничког ручка или вечере.

Е па у таквој једној београдској мензи, у којој су главна јела биле густе чорбе од гершле или репе, слепљени црвљиви макарони и СМБ купус из војних резерви, пакован у пресоване коцке, са комадићима жилавог говеђег мяса коме је већ одавно истекао сваки рок употребе, радио је Аца Деветка. Свој препознатљиви надимак добио је по трамвају са линије број девет коме је почетна станица била испред његове мензе. Једнога дана, нико не зна како, и на који начин, Аца Деветка почео је да преко неке, само њему нознате везе, добија однекуд са приморија гирице и да их пече и јефтино продаје гостима који би наишли. Мирис морске рибе, истина, најсиротињскије врсте, у Београду био је заиста право чудо! Изузимајући хотеле и ресторане затвореног типа само за повлашћене, у Београду се тако, по први пут после рата кроз задах мензи пробио узбудљиви мирис печених гирица које су се могле купити чак и у фишеку направљеном од старих новина, најчешће од „Комуниста“, који је члановима Партије дељен бесплатно.

Мала, хитра рибица, провукла се волшебно кроз гвоздену завесу, и као да је златна а не плавичаста, испунила највећу жељу Аце Деветке да једног дана постане најславнији београдски угоститељ. Од тог времена, он је променио многе мензе, забите крчме и ресторане по баракама покрај фудбалских игралишта од шљаке, неупадљиво уводећи једно по једно старовременско, већ заборављено национално јело у тупо сивило социјалистичких јеловника, уколико их је уопште и било. За њим су, као за каквим кулинарским пророком, ишли и пратили га Београђани жељни мириса кухиње својих мајки и бака. А уз њих, почеше најпре, случајно, а затим све чешће, и на крају редовно, да тамо где би поставио своју кухињу Аца Деветка, долазе и комунисти - господари живота и смрти, револуционари од којих је почињала историја.

Чиме их је привукао Аца Деветка? Најпре, он је први у Београду, после рата, увео у свој скромни јеловник проју, која се за време окупације већ свима смучила. Али, то није била она

обична сиротињска проја из гладних времена; Аца Деветка је обогатио додавши у тесто од кукурузног брашна сир, кајмак и чварке, тако да је његова проја више личила на неки носталгични златножути колач него на симбол беде. Уз проју, он једног дана уведе и дрхтаве пихтије, сјеничке сиреве, златиборски кајмак, дуванчварке и топле погаче печене на сељачки начин, а за њима стигоше и пасуљи са сувим ребрима, куване коленице на подварку, сарме, јагњетина у млеку испод сача и остала до тада невиђена чуда, која привукоше и оне најстрожије комунистичке првосвештенике, неприкосновене идеолошке чуваре, који су се хвалили својим аскетизмом, сматрајући храну само средством за одржавање теламашине посвећеног светској револуцији.

Мало но мало, из године у годину, ови мршави млади људи оштрих погледа и кошчатих изгладнелих лица, почеше да се лагано заобљују и тону у нирвану од хране која је миловала њихова непца, вукући им крв из главе у све наглашеније трбухе.

Наравно, било би погрешно мислити да је то била заслуга само Аце Деветке. Охрабрени његовим примером, за њим кренуше многи предратни конобари, кувари и роштиљџије, усељавајући се попут гастрономских ухода у ресторане друштвене исхране, то јест мензе, освајајући склепане потлеушице, спортске клубове и месне заједнице, баш као што се и чувени стари Јанићије уселио са својим роштиљом у запуштени и дотрајали купалишни клуб „Шећеранац“ на Ади Циганлији, претворивши га у право гастрономско светилиште роштиља. Чувен је био и чика Наум, који је дошао у Београд однекуд са југа, из Македоније, и који је у једном безличном бифеу, „Авалици“, ирви у Београду почео да справља до тада ретки сиџијалитет - главу у шкембету и још неколико левантинских јела, прославивши ово место. (На крају, из његових олупаних тепсија, рођен је и један од најотменијих београдских ресторана, под звучним именом „Франш“ који воде његови синови.)

Појавило се и много других сличних места, али сада већ са ентеријерима који су дрско и нескривено подсећали на село са

својим тканицама, сасушеним клиповима кукуруза, колским точковима, преслицама и тиквама и чутурама обешеним о зидове. У њиховим двориштима окренуше се на ражњевима прасићи и јагњад, а на паркинзима велики црни службени аутомобили са шоферима који су чекали своје већ прилично угојене газде. Ова места као да су почела да беже из центра града и да ничу с обе стране Ибарске магистрале, у Болечу, Реснику или Липовичкој шуми. Међу првима, центар града је напустио родоначелник повратка националне кухиње, Аца Деветка, који се преселио чак у Кошутњак, одмах изнад Пионирског града, коме су Совјети у своје време поклонили и прави мали воз са ЈТењиновим и Стаљиновим ликом на минијатурној локомотиви.

Започело је време Великог ждрања, а оно што нису могли ни најлукавији и најспособнији грађански интелектуалци и предратни политичари, познати кс}нтрареволуционари, заједно са западним шпијунима и дипломатама, успео је холестерол и шећер у већ прилично закреченим крвним судовима отежелих и омлохавелих тела некадашњих аскета који су се супроставили и Богу и божијој храни. Уосталом, као и у рату, они су следили пример свога вође, што је међу првима почео јавно да хвали загорске штрукле и пурице на млинцима, које су га сентиментално везивале за детињство.

Промене, које је примећивао и пратио Сервантес својим оштрим оком и духом, најбоље је било могуће илустровати фотографијама самог Маршала, који се од мршаваг ратника истурених јагодица лица на снимцима Жоржа Скригина, лагано претварао у дежмекастог политичара са ириметиим подваљком, да би се при крају живота претворио у гојазног старца, налик на трулог Буду каном офарбане косе. Ове промене не могу се правдати годинама и старошћу; постојало је много старијих људи од њега, мршавих попут апостола којима је аскетски живот држао све линије лица и тела на окуиу и у складу са оним што им је било у глави, али и у стомаку.

Укратко, заједно са угојеним телима политичара, која су разједале различите болести изазване прекомерном храном и

бескрајним дугим седењем, распадала се и трулила и сама њихова творевина, држава, „најбољи од свих светова, међу световима“, чији је један од преосталих живих сведока, Сервантес, попут бродоломника остао насукан у једном чубурском дворишту.

Напустивши свој ранији живот, као што се змија извлачи из лањске коже, Сервантес је, тако, заронио у један потпуно другачији свет - мало, калдрмисано чубурско двориште, једну од ретких преживелих оаза дојучерашњег начина живљења, налик на сплав очајника окружен таласима иредузетничке енергије која је гутала читаве старе четврти, терене и небо, према коме је стремио Београд. Гранати орах, лети је, попут раствореног зеленог сунцобрана, прекривши двориште, успевао да сакрије живот његових станара од знатижељника из околних солитера, али зими, када њи опало његово лишће, двориште би почело да личи на запуштени живинарник, па су се сви питали када ће га већ раселити и претворити у толико потребни паркинг.

Овде, време као да се зауставило, а дворишни станари, за разлику од оних у новоградњама који се нису, углавном, ни познавали, живели су као велика породица.

По мирисима, што су допирали из отворених прозора, сви су знали шта која фамилија тог дана има за ручак, а половина плеха, тек испечене гибанице, увек је била намењена комшијама, баш као и колачи, у време каквог дворишног славља.

Сервантес као да се поново родио. Стидео се себе из раздобља када му је, наводно, ишло најбоље; када није имао времена ни за ког другог, па је мајку посећивао дватри пута годишње, наговарајући је да напусти свој приземни станчић и пресели се код њега. Сетио се и вискија, кога је испијао по отменим местима; цена дветри чаше са звекетавим ледом, износила је колико и пензија његове старицемајке, бивше учитељице. Није могуће, питао се, да је скромни свет живео све то време на овај начин, а да то њему уопште није падало на памет? Боца пива испод ораха, иредстављала је овде право

мало славље, а флаша ракије у креденцу знала је да потраје и по пола године.

Савлађујући своју болесну гордост, Сервантес се, под старост, учио најважнијој лекцији - скромности. Учио се људској доброты, за коју је сматрао да је заувек ишчезла из савременог света.

Илија, избеглица из Крајине, показао се као чудо од спретности и виталности и животне радости, упркос томе што је у старом крају изгубио све што је некада поседовао. Малтерисао је и крпио зграде у дворишту, одбијајући да прими било шта за узврат, а неким, само њему познатим каналима, успевао је да преко својих земљака набави по најнижим ценама и најбоља букова дрва за ложење у целом граду; и не само то, он је свима резао и цепао тешке облице, а Сервантесу је обложио читав зид кућице нацепаним дрвима. Када га је овај упитао зашто их не сложи у шупу, овај му објасни да дрва морају да буду влажна, да би дуже горела. Захваљујући добром Илији, у хладним јесењим и зимским вечерима, открио је заводљивост ватречаробнице. Уместо да као остали пиљи сатима у телевизор, одржавао је ватру и гледао пламен из расклимане „краљице пећи“ како ствара безброј титравих одбљесака и сенки по таваници његовог собичка. Закључио је да је човеку потребно веома мало за срећу; тиха ноћ, да га ништа не боли, мало ватре, чији одсјај пламенова и најсиротињскији собичак претвара у магичну кутију из бајке. На тој пећи је и кувао - да уштеди струју која је била прескупа за њега - најчешће супе из кесице.

СУПА ИЗ КЕСИЦЕ

Насути у шерпу литар хладне воде и кувати у њој шупљу кост, коју месари обично поклањају кучићима имућнијих муштерија. Када се срж из те кости скува, извадити је на посебан тањир и иустити да се мало охлади док не буде млака. У кипућу воду, којој је срж из кости поклонила изузетан укус и масноћу, сипати садржај најјефтиније супе из кесице, затим пажљиво бдети над њом, јер те супе често имају обичај да полуде кад се човек томе најмање нада, док је у купатилу или док тражи леву ципелу испод стола, оне тада искипе и поплаве

све око себе. Али, да самац не би спао на тако бедну масовну супу (ма од чега да се састоји: печурке, пилетина које нема, кромгшр или парадајиз - углавном, све исти укуси), он мора на неки начин да је оплемени и издвоји се из армије сличних несрећника, посебним, домаћим укусом. Најпре, у њу треба додати гужву домаћих резанаца или шаку звездица од теста, а затим, пола везе ситно исецканог першуна. Уколико самац нема разанце, нити било шта од тестенине, он треба да исече на ситне коцке стари хлеб, да га пропржи у тави на уљу и да га убаци у супу. Да би ова, сада домаћа, а не масовна супа, достигла неку врсту савршенства, тачније, оне злаћане масне кружиће што иливају по њеној површини, потребно је прибећи трику старих куварица; пропржити на уљу мало изрендисане шаргарепе и сипати у шериу када је супа скувана. Овај рецепт, сличан је оном за прављење клинчорбе. Као што се на крају избацује обичан гвоздени клин из котлића, ми смо већ избацили шупљу кост. Њен садржај ћемо премазати преко кришке хлеба претходно препечене на плотни, посолити, па јести уз супу као прилог.

Супа се, иначе, мора кувати у старој шерпи олупаних ивица, модре боје са белим туфнама, јер иначе не успева да у нама утоли било шта друго сем вулгарне глади. Овако. док је обавезно срчемо, додајући тако чулу укуса и слушни део доживљаја, гледамо у беле туфне и замишљамо наше некада срећне породице окупљене око ње, данас расуте на све стране света и живота.

Десерт: Изаћи из кухиње на двориште и са супротног зида (ако је јесен). убрати два зрна киселкастог белог грожђа са лозе која пуже уз рапави малтер. Седети на свом прагу, миловати Мачку и пушити.

ПИЛЕ У ВИНУ

Једанпут ме је позвао неки пријатељ из Титела на свечани ручак. Рекао је да тако нешто нисам у животу јео. Упитах га о чему се ради, а он рече да ће ми припремити гуску на румунски начин. Како се справља гуска на румунски начин, питао сам га? Најпре се украде, рекао ми је, а онда се кува и пече као и свака

друга кокош. Овај мој рецепт нема везе са румунским начином, него са француским. У тој земљи јело које вам предлагем зове се *со аи* ут (певац у вину), али пошто више не знамо шта је певац а шта кокошка, зваћемо га једноставно -пиле у вину.

За ово јело потребно је одвојити само тамно пилеће месо, значи батке и карабатке, а бело оставити за следећи дан. И ово што ћемо нанравити много је за једног самца и представља прави мали празник у његовом суморном животу. Тамно пилеће месо уваљати у брашно и пржити на врелом уљу док не порумени, затим извадити и одложити на страну. На истом уљу пирјанити ситно исецкан лук, затим додати шаку такође ситно исецкане пругасте сланине и неколико исечених печурки. Када се све то пропржи, вратити пилеће месо у исту посуду, налити у њу пола литре црног вина и кувати у рерни, или како језички чистунци воле да кажу - у пећници - све док месо не упије све вино и потамни. После кувања у вину од четрдесет пет минута и најжилавија кокошка ће све признати.

Прилог: инстант палента, скувана за три минута.

Пиће: пола литра оног црног вина што је преостало од кувања.

Десерт: старе наполитанке, које се продају у пола цене у самопослузи на углу а које, да се човек не би исекао о њих, колико су тврде, треба умакати у црну кафу без шећера.

БРУСКЕТЕ

Да имам јаје направио бих хемендегс, ал немам шунке - каже један самац. Направи онда брускете - саветујем га. Како се праве? Врло једноставно.

Бајат хлеб исече се на кришке и препече на плотни. Док је још топао истрља се једним ченом белог лука, тако да лук продре у сваку његову пору. Затим се ирелије маслиновим уљем, посоли и побибери, а преко кришке се ставе комади зрелог парадајза исеченог на колутове.

Парадајиз је најбољи у зрелу јесен, када се њим Цигани гађају! - каже стара изрека.

ШПАГЕТИ АЛ АЉО Е ОЛИО КОН ПЕПЕРИЧИНО

То је најсиромашнија врста јела од шпагета и као таква и најстарија. Сви остали начини справљања шпагета потекли су из овог, наполитанског.

У таву се сипа мало маслиновог уља и два чена исецканог белог лука. Када лук добије злаћану боју, додаје се једна смрвљена сува љута паиричица, од оних које у саксијама гаје добре комшинице од којих ћемо их и добити. Скувани шпагети се прелију овом благословеном комбинацијом уља, чешњака, паприке, соли и папра, да би се кроз тај јединствени укус стигло до суштине Медитерана и његове арспоетике.

ЈАБУКЕ У РЕРНИ

Постоји једна стара прича о томе како се обогатио Рокфелер. Шетајући једнога дана гладан кроз Централ парк у Њујорку, он пронађе две јабуке опале са стабла. Наложити ватру и испече их, па их прода неком случајном пролазнику за десет центи. За тај новац, купи код пиљара четири јабуке, поново их испече и тако заради четрдесет центи за које купи шест јабука и помогне се првог килограма овог спасоносног воћа. После извесног времена пекао је дневно и по десет кила и то је тако ишло све до онога дана када му умре стриц, са којим иначе није говорио, и Рокфелер наследи - милион долара.

За овај десерт, самцу су потребне две јабуке. Најбоље је да буду велике и зелене. Јер оне се, за разлику од црвених, румених, киселкасте. Јабуке ставити у рерну на двеста педесет степени и чекати да буду испечене. Када омекшају, што се проба виљушком, треба их ставити на плитак тањир, разрезати ножем на две гловине, посути шећером и јести чајном кашичицом, у слатком надању да ће нам умрети неки стриц или ујак, који нас није волео, и да ћемо наследити од њега пристојан иметак који ће нам дозволити, уместо печених јабука, неки пристојнији десерт.

ПОПАРА

Ма колико да је богата, Швајцарска има само два кулинарска снечијалитета: то је кромпир, наводно рестован на посебан, швајцарски начин, и фонди са сиром (!'опс1и 1тотађе). Иако се фонди са сиром сматра посебном чашћу за госта, он потиче из

сиротињских швајцарских времена када сељаци нису знали шта да ураде са остацима стврднутог старог сира и бајатим хлебом. Тада су се досетили да сир изрендешу и истопе на врелом уљу у глиненом бакрачу, а да би некако забашурили лош укус различитих сирева, сипали би у њихову смесу чашу „кирша“, њихове вишњеваче. Пошто ноставе фонди насред стола, сви у њега умачу коцке старог хлеба набодене на дуге жице.

Срби имају потпуно обрнуто јело -попару, али им је заједничка сиротиња. Када останете без ичега у кући, осим бајатог хлеба, исеците га на коцке и баците на врело уље помешано са водом у шерпи. Стари хлеб ће после извесног времена да се укува а ви ћете претражити пажљиво фрижидер и полице у шпајизу и пронаћи остатке скамењеног сира. Играјте се мало Швајцараца, узмите ренде, као и они, и нарендешите преко врелог хлеба све што вам се нађе при руци. Уместо да стари хлеб умачете у сир, ви ћете га сервирати заједно с њим. Ако нема ни мрвице сира, а о кајмаку и да не говоримо, скувани хлеб, да би му се спасила част, потребно је ирелити врелим уљем или машћу.

Ово је јело уз које не иде ни предјело, ни чорба, ни салата, ништа. Неки, пореклом из пасивних крајева, као ја на пример, по мајци и оцу, чак и попару једу са хлебом. Једно је сигурно: попара се једе или за време рата, када нема ничег другог, или у војсци, када је праве чим се накупи довољно старог хлеба кога не могу дати свињама, или кад је човек сам. Она се никада не једе у двоје, јер онај ко је направи каода признаје да није способан низашта друго сем да спадне на попару. Ко би, уопште, са таквим типом сео за сто?

Ниједан десерт на свету, после попаре, неће усуети да заслади горки укус беде и промашености.

Пошто је описао своје путовање по соби и кухињи и написао тридесет и један рецепт *Кувара за самце*, по један оброк за сваки дан, Сервантес утврди да је потрошио и последњу страницу мајчиног албума. И поред незавидног положају у коме се налазио, обузела га је неизрецива радост - као да се пробудио из дугог и тешког сна, као да су са њега спали један за

другим невидљиви слојеви цинизма и блазираности, повратио је поново давно изгубљене укусе и мирисе хране, па је, и не примећујући то, после дугог послушања искушеника, прешао у монахе. Почео је да примећује ствари око себе. Најпре, промене времена. У дугим, спарним послеподневима у дворишту, умео је да предосети долазак летње кише; осетио би је најпре у ноздрвама и сивој скрами што се навлачила преко ведрога неба, наговештавајући олују. И као што се заљубљеник у позориште припрема за неку премијеру, и Сервантес би седао на кућни праг очекујући небеску представу. Уживао је у тишини која би овладала његовим малим светом пред олују и осећајући у ноздрвама мирис рађања озона измешан са прашином коју би у дворишту подигле прве крупне капи кише. Све то чинило је да Сервантес, изнуреног и болесног тела, бесомучно раубованог и мамузаног годинама, постане здравији изнутра него икада.

Госпођица Мина је била права дама која је све житеље дворишта претворила у личну послугу. Хрома сусетка Стана, жена Тачног мерењатачне ваге, јој је кувала. а голубарева супруга једанпут недељно чистила собичак и прала прозоре. Секретарица Лоренса Дарела, једино никоме није дозвољавала да брише прашину на њеним књигама, којима су били напросто тапацирани зидови, а међу којима се лепотом свезака нарочито издвајало прво енглеско издање *Александријског квартета*, њеног омиљеног писца. Мала Маја одлазила је чак до Славије да јој купује лондонски „Т1теб“, а Сервантесу је припала пријатна дужност да јој, уз чај, оговара познате београдске личности које је некада познавао, причајући јој ко је све од њих радио за домаћу полицију, а ко за стране.

- Штета што не пишете на енглеском - говорила му је госпођица Мина. - Ви поседујете извесне одлике енглеске самоироније и хумора које би наишле на леп пријем и у самом „Панчу“

- Једва пишем и на српском... - одговарао би јој Сервантес.

- Не, не! - успротивила би се она. -Ви имате раскошан дар, али остаћете запамћени као фрагментарни писац, јер нисте написали велики хумористички роман. Узмите, само, Дикенса

или Текерија, на пример. *Пиквиков клуб* Боже, колико је то грандиозно дело!

Не дижући се из фотелје, у којој је седела огрнута шкотским пледом, она би дохватила један од томова Дикенсових сабраних дела, пронашла неку страну и почињала да чита на савршеном енглеском, а затим, као да се подразумева да Сервантес, као цивилизован човек, разуме шта је прочитала, почињала би да му објашњава колико само лепоте има у описима онога што Пиквиковци једу.

- Знате, на основу тих описа, може се поуздано реконструисати начин живота викторијанске Енглеске. Узмите само описе куване овчетине са желеом од рибизли, на пример, или пудинге од маслачака са преливима од боровница... За сто година - настављала је - нико од будућих читалаца неће уопште знати шта смо ми јели и пили у ово време на основу дела наших савремених писаца којима је изгледа све важније од свакодневних ствари које су им пред носем. Не, не, ви заиста морате да напишете један фини, дебели хумористички роман као што је овај Дикенсов.

Аудијенција у салону мис Мине увек би се завршавала Сервантесовим обећањем да ће једнога дана, чим ухвати макар једно слободно поподне, научити енглески.

Спремајући стан после мајчинесмрти, испоклањао је комшиницама њене хаљине и изношене зимске капуте и мантиле, који су се попут духова клатили на вешалицама ормана, миришући на нафталин, а такође и торбице, ташне и ципеле којих је било изненађујуће мало (као да је увек ишла у истом), и поделио гомиле стаклених тегли свих величина; старица, изгледа, ништа није бацала, чувајући их за зимницу, чак и гумице којима се веже целофан на теглама, као и безброј запушача за боце с куваним парадајзом. Највише их је стајало на орману, и када се попео на столицу да их скине одатле, откри иза њих метле, очеву сабљу и мали картонски кофер прекривен прашином. Отворио га је, спремајући се да и њега баци, али у њему откри свежњеве пожутелих новинских исечака. На дну сваке стране био је пажљиво уписан дан, месец и година када је

штампан. Сервантес, који се читавог живота углавном кезио, тада се по први пут заплака. Ридео је док су му сузе капале на ту стару новинску хартију, над својим никада издатим сабраним делима и више од тога. Сем његових хуморески, сатира, прича и цртица, овде су биле сакупљене и многе вести о њему - безначајни догађаји које је и сам одавно заборавио, рубрике „Где су шта раде“, „Све о познатима“ или „Тамо амо по граду“, све је било ту! И његова појављивања на књижевним вечерима и фестивалима, описи скандала и пијаних изгреда и наговештаји о љубавним везама са балеринама и глумицама, његове изјаве у анкетама, фотографије, шта су други говорили о њему... прави прес-клипинг, да је постојао у то време. И све је то сакупила сићушна старица која се годинама претварала да не зна готово ништа о његовом јавном животу. Како је долазила до свега овог? Куиовала је само „Политику“ читавог живота, али овде су се налазили исечци из десетине листова од којих данас многи више не постоје. Сада му тек постаде јасно њено чудно, дуго пријатељство са човеком из киоска на оближњем скверу. Ризикујући да падне на поледици и сломије кук, зими му је сваког дана доносила чајеве у термосу. а лети, лубенице очишћене од семенки и исечене на коцке. Тај ћутљиви, увек смркнути бркајлија који је муштеријама, а да их готово и не погледа, пружао новине, тачно знајући ко шта чита у кварту а и ко пуши коју врсту цигарета, био је сигурно најобавештенији човек у крају; прочитао би све новине које су излазиле од заглавља до метеоролошког извештаја на задњој страници. Он је сигурно давао његовој мајци непродате примерке новина у којима су му излазиле приче и хумореске, а она их је после исецала и уредно похрањивала у картонски кофер - његов први пртљаг купљен када је у другом гимназије ишао на екскурзију у Макарску.

Дочекао је јутро седећи на патосу, окружен новинским исечцима, попут ројева затурених и изгубљених година. Налазио се ту и подебљи свежањ, машином откуцаних текстова; биле су то необјављене приче, које је повремено односио мајци да их

сакрије да не би приликом каквог претреса његове куће биле пронађене, па их после заборавио да врати.

Листао је те странице избледелих слова, као што се прелистава породични албум у коме видимо себе младе и витке, насмејане и загледане у време што долази као да ће нам поклонити чуда невиђена. Видео је, дакле, себе у оним годинама када је веровао да му нико не може ништа и да његово писање мења свет, исмева и руши свемогућу власт. Желео је да уђе међу незаборавне странице најбољих сатира писаних на овом малом језику, где је златним словима било уписано име првог међу свима, родоначелника Радоја Домановића. Како је само био наиван? Једна власт смењивала је другу, а свака је била гора од оне претходне. Чекао је стрпљиво да једни оду (никоме није горела до зоре), али би се нови, много млађи од својих претходника, кварили много брже од оних које би смењивали и том његовом чекању као да није било краја. И мада је припадао оној врсти писаца која никада не чита своје старе књиге и приче, сматрајући то извесним некрофилством, пажљиво издвоји неколико пожутелих откуцаних страница са насловом *Драма у лову* -прича, коју никада није објавио и коју као да није написао он, него неко други.

ДРАМА У ЛОВУ Догађај из ловачког живота

После обилне вечере у дому старог писца и великог ловца, пошто смо уживали у зечијој паштети и срнетини с кнедлама у деликатном сосу, наш домаћин нас понуди дебелим цигарама „sohiba“. По зидовима су висили јеленски рогови, сведочећи о некадашњој снази и моћи њихових носилаца. Под будним оком вепрове главе, замолисмо за дозволу да скинемо сакое. Тада лењо започе прича о власти и властољубљу, које један гост упореди са дрогом и коцком, закључивши да су много јаче од ових.

Домаћин, који нас је мирно слушао одбијајући димове цигаре, признаде нам да као писац не уме генерално да мисли и закључује, већ се више бави ситницама из живота, па започе причу из лова.

Наш домаћин био је некад позиван на дипломатске ловове, јер га је Маршал ценио и као књижевника и као великог ловца, а били су и ратни другови. Полазило се у државна ловишта у освит зоре чувеним Плавим возом који је кретао са Топчидерске станице. Мада по занимању бравар и подофицир аустроугарске војске, Маршал се придржавао шпанског протокола и био строг у погледу сваког детаља. Свако је знао тачно број свог вагона и седишта, број собе у којој ће спавати у ловачкој кући, а такође и тачно место на чеки које му припада.

И ту започе његова прича. У сваком лову, учествовао је и извесни министар кога су звали друг Сиви (у то време, министри су још носили своја партизанска имена: Црни, Плави, Бели, Чича, Стари...), не баш од оних најзначајнијих функционера, али у тој хијерархији налазио се при самом врху. Стари револуционар, одан Партији и Вођи, није баш много уживао у лову, али морао је да одлази са својим партијским друговима, јежећи се при помисли у каквом ће осињаку путовати и ловити. Пазило се на сваку реч, на сваки покрет, сваку шалу и на најмању ситницу али - и на сваки пуцањ. Требало је бити веома опрезан та три дана.

Опремљен ловачком пушком, муницијом и ранцем са потребним стварима, стигао је тако неколико минута раније на перон пред Плави воз и упутио се ка свом уобичајеном вагону, који је био трећи од локомотиве. У првом је, наиме, био Маршалов салон, у другом су се возили највиши руководиоци, а у трећем, већ годинама, он са министрима свога ранга. Али на том путу, заустави га витак, млад човек из протокола који је на металној табли, прикачен штипаљком, држао списак високих путника. Мада млад, стекао је већ мрку маслинасту боју коже и смркнут изглед људи из тајне полиције.

- Куда ћете, друже? - упита Сивог.

- У свој вагон! - одврати овај.

Човек из протокола поче да га тражи на списку и пронађе га тек на шестој страни.

- Ваше место је у вагону број десет - рече.

- То мора да је нека забуна - осмехну се Сиви, коме низ кичму клизну лаки дрхтај страха. - Па, ви ме познајете.

- Не знам ја никог! Ваше место је у вагону број десет! - понови овај интонацијом која није дозвољавала никакав приговор, па се несретни министар упути ка том вагону, шкиљавог светла, које се толико разликовало од блештаво осветљених првих кола. Најпре је веровао да је у питању нека случајна забуна када се нашао окружен људима из обезбеђења, ловочуварима и куварима, надајући се да ће тамо, на почетку композиције, ускоро приметити да је његово место празно и позвати га да им се придружи. Али воз је већ увелико секао Панонску равницу а нико није долазио по њега, па га обузе очајање; значи, и њега је снашло оно чега се највише плашио док је потписивао лојалност својој Партији и Вођи, одричући се најбољих пријатеља који су одлазили у заборав, на робију или у смрт. Шта сам то учинио, мислио је претурајући по глави многе пијане ноћи и иоверљиве разговоре у четири ока; ко ме је пријавио? Кроз главу су му протицали сви часови када би га обузело пиће и духовитост. Посматрао је шуме под снегом кроз које је продирао мутни дан и завидео свакој лисици, јежу и сваком пужу на њиховом шумском миру и безначајности. Мењао би се са сваким јазавцем који сада дрема у храстовој дупљи, само да не доживи оно што га чека а што су доживљавали његови саборци. Познавао је до танчина тај немилосрдни механизам; најпре, одузимање кабинета, секретарице и послуге, затим исељавање из виле и одузима-^{*} ње службених кола. О летовању на Брионским острвима и да се не говори!

И тако, сав у црним мислима, окружен већ поднапитом послугом у вагону, несрећни министар стиже у Панонско ловиште. Поражен и дотучен, упути се кораком изгубљеног човека ка Управи ловачког газдинства, где је обично до тада ноћивао, али пред њим, као зла коб, поново искрсну онај сиви човек из протокола са списком на металној табли, који му рече да је његова соба у споредној згради, некадашњој штали на крају имања, па се, помирен са судбином. упути тамо, где се нађе у просторији са десетак постеља и оним истим друштвом

из вагона којим је допутовао. Треба рећи, напомену стари писац, да је тај вагон, иначе, био последњи у композицији и да су се испред њега налазили чак и забављачи, дворске луде, музичари, певачи и комичари, а испред њих је био специјални вагон за ловачке псе.

А онда, када је лов већ започињао, министар се упути ка чеки са које је неколико пута убио дивље вепрове, али пред њим, као да је изникао из стрњике, појави се поново сиви човек, који није чак осећао ни хладноћу, јер је једини био без бунде, у беспрекорно испегланом оделу, свежој белој кошуљи са црном краватом. Он га строгим гласом упути на чеку која му је одређена, где се сем неколико врана није појавило ништа вредније. Наравно, није ни мислио о ловачкој слави; притискале су га много црње мисли: деца ће морати да му се врате са студија у Енглеској, изгубиће пратиоце, љубавницу из балетског кора и свако ће моћи да му некажњено приђе на улици и тресне у лице све што мисли о њему. Као и остали комунисти, наиме - причао је писац - министар није имао никакву уштеђевину. Није му била потребна. Живео је већ у Рају. Није плаћао вилу, послугу, телефон, кола, шофера, ни летовање. Није морао да краде државни новац, а и да је хтео, није знао, нити је то био обичај у то време. Сви су све имали, све што им је потребно - живели су већ у комунизму. А сада је изгубио све, и још више од тога! Био је, дакле, нико, као и сви остали обични поданици државе. Помисли да се убије кад већ има пушку, али реши да је боље да сачека, можда ће га већ неко од његових одстрелити с леђа, промашивши фазана или зеца. Није желео да оставља тај страшни суицидни терет својој деци.

И тако се заврши дипломатски лов. Потпуно поражен, уништен и помирен са судбином, на перону оближње варошице покрај затвореног ловишта он се, једва вукући ноге, упути ка свом кажњеничком вагону број десет, када га сустиже онај сиви човек, куцну га по рамену и упита га где се упутио? У вагон број десет, једва превали те речи преко сасушених усана.

- Друже Сиви, али ваше место је у вагону број три! - казао је човек из протокола, церемонијално му показавши пут ка

његовом месту.

Ко друкчије каже, тај клевете и лаже, осјетит нашу ће пест! Загрмеше му у ушима речи масовне песме из његових младих дана.

Ушао је и сео без речи у своју фотељу, а нико од његових сапутника, министара, као да није приметио да се у међувремену било шта чудно догодило. Низ образе му потекоше сузе среће и олакшања, а он их објасни тим да је папричица, коју је добио на послужењу, била изузетно љута.

Маршал је само показао шта може да му се догоди ако не буде добар и послушан.

Стари писац отпухну два дуга дима „соћЉе“ у чијим се колуповима маглило то далеко време.

Ћутали смо.

- Могу ли да напишем ту причу ако је ви нећете?

Поклањам ти је, казао је домаћин, понудивши нас кафеом и коњаком, што је био знак да је време за одлазак из његове гостољубиве куће.

Сервантес се сетно осмехну. Одувек се дивио својим колегама, писцима, после чије смрти би бивали објављени њихови, до тада, необјављени рукописи. Веровао је да у његовој заоставштини неће открити ништа слично, ако се, уопште, било ко и буде трудио да по њој чепрка и истражује. Било би веома тешко, мислио је, пронаћи код мене макар једну причу која већ најмање пет пута није објављена под различитим насловима. А, ево, његова мајка поклонила му је део нетакнуте, никад неупотребљене заоставштине И као што је некада давно умела да га излечи старим лековима, облозима и травама од било чега да је боловао, сада га је садржајем овог малог скромног кофера, и после његове смрти, покушавала да врати у живот.

Најзад, имао је и он необјављене рукописе.

Једног дана Сервантес је добио запалење плућа. Ајде, и ја да најзад нешто добијем, помисли тресући се од грознице под јорганом и зимским капутом кога је пребацио преко. Мада болестан, уживао је да данима и ноћима лежи ушушкан у својој логи сањајући све романе које није написао за живота. Сањати,

сањати, можда мало пушити... - мислио је. Писао им је у глави чак и предговоре и поговоре, све док га једног јутра не извуче из постеље његова пријатељица, глумица Катарина, и на силу не одведе код неког чувеног лекара који је пуцао од здравља и успеха.

Мораћемо да вас успавамо, казао је чувени млади професор, да би видели шта је у ствари са вама. Положили су га на сто и када му је лепа млада лекарка приносила ноздрвама и устима маску за анестезију, Сервантес је упита да ли му је наручила буђење, нашта она прсну у смех. То је било последње чега се сећао. Сервантес је тако доживео смрт изблиза. Ништа нарочито, само тођење у пријатну таму без сећања на било шта.

Када су га пробудили, лекар га запита колико цигарета пуши дневно. Одговорио је да пуши три до четири пакле и да се чак буди и по ноћи да би пушио.

Морате да се борите за свој живот, казао је лекар, морате сместа оставити пушење.

Ја се не борим за свој живот, рекао је Сервантес, живот се бори за мене!

Ииак, ако не оставите цигарете, рекао је лекар, нећете живети дуже од годину дана. Морате да се одлучите.

Дајте ми недељу дана да размислим, казао је Сервантес.

И баш кад је одлучио да заиста престане са пушењем, лекар, много млађи од њега, умро је од инфаркта, па је Сервантес наставио да пуши.

Живео је тако потпуно сам, све док у његов живот ниоткуда, једне вечери позног чубурског лета, није ушла црна млада мачка. Нахранио је и чешљем ишчеткао њену од блата скорелу длаку, на шта му она блажено заспа у крилу тако да целе вечери није смео ни да се помери чак ни да дохвати цигарете и упаљач да је не би узнемирио. Пуни ожиљака, мачка споља, а он изнутра, прошли су, изгледа, кроз многе невоље.

Више није спавао сам слеподне. Чим би након ручка легао, мачка би скочила на постељу, сместила му се на груди и почела да преде. Негде је прочитао да мачке за свој сан бирају најгора

места у кући, тачније, оне тачке из којих зрачи највише негативне енергије. Мачка је имала право, помислио је Сервантес, када за себе бира баш моје срце, душу, или како се то већ данас зове.

- Како се зове? - упита га Маја наредног јутра када је дошла да види нову станарку у дворишту.

- Не знам - рече Сервантес. - Не знам... Шта ти мислиш?

- Ја мислим... - замислила се - ја мислим... нека се зове Мачка!

- Па она и јесте мачка!

- Нека се онда тако и зове! Мачка. Хеј, Мачко!

- Ти си јој, значи, данас кума - рекао је Сервантес.

- Шта је то кума - упита Маја.

- То је кад неког крстиш - објаснио је.

- А шта је то крстиш - упита она. Укратко, Мачка и Маја постале су пријатељице и она је извлачила испод паркираних кола када би некад побегла на улицу. Пентрале су се заједно по ораку и играле на пролетњем сунцу.

Колико само дуго није био на оним местима где се окупљао његов некадашњи свет; писци, новинари, критичари, уредници, лепе и занимљиве жене, таленти и обожаваоци? Сада их је повремено виђао једино на Каленића пијаци (обично недељом), јер нема ниједног тако значајног човека који макар једном недељно неће сићи са свог пиједестала од мермера и отићи до ове, најживље и најбогатије пијаце у Београду. Стизали су недељом са својим чувеним лицима у пратњи супруга - чуварки њиховог успеха - и пролазили између тезги као прерушени Харун ал Рашиди, демонстрирајући свима који су их препознали и прошаптали њихово име, да их, наравно, успех нимало није променио; ето, и они, као и остали смртници, вуку колица за пијацу, и они причају са сељацима и опипавају кромпир и паприке. Ипак, одавао их је одсутни поглед изнад глава пијачног света, поглед, који као да је био окренут према њима самима, према унутра, и који никада не би приметио помало погрбљену и посивелу Сервантесову појаву са отрцаним зембиљем у рукама и вечитом цигаром у углу усана. Као да је гледао себе од пре

тридесетак година, док је био у великој моди, како исто тако не примећује ислужене клоновне -отрцане сатиричаре и хумористе - којима више нису цветале руже; оне што су се бојажљиво вукли уз саме зидове сала у којима су одржавани коктели у част победника на фестивалима хумора и сатире. Обично са чашицом бесгшатног пића у рукама и цигаром међу пожутелим прстима од дувана, у дотрајалим излизаним оделима, необријани и болесно жуте коже, ови некадашњи носиоци славе и познатих имена, магови смеха и отпора, као да су се свима присутнима извињавали што још уопште постоје као живи прекор младима који су освајали свет. А они су им били иретходница, они су пробијали забране и баријере, омогућивши онима што долазе њихову порцију слободе и славе. Али, ма колико да је био и да се трудио да буде невидљив на пијаци, Чичак га је приметио и загрлио свом снагом. „Сервантесе, јеси ли жив, колико те дуго нисам видео! - викнуо је на сав глас, док су му се, од узбуђења, из зембиља на камене плоче котрљале купљене јабуке. - Па ти као да си у земљу пропао; умало те већ и не сахранисмо!“ Чичак је био његово откриће и његов пулен. Објавио му је прве приче, када то нико други није хтео, предвиђајући му сјајну будућност, али, уместо да постане велики сатиричар, он је постао успешни уредник листа угоститељских огласа „Време спорта и разоноде“. Ово занимање, које у себе укључује иовише бесплатних ручкова и вечера дневно, од мршаваог младог сатиричара, писца бритких афоризама, претворило га је у праву лопту од човека. Мали, бодљикави Чичак, који се хватао за сваку прилику и особу, претворио се у отежалу ходајућу бундеву срећног осмеха.

- Шта сада пишеш? - упита Сервантеса скупљајући расуте јабуке покрај тезге. - Мора да је у питању неки велики роман, чим те нема толико дуго у јавности? Роман, а?

Размишљајући о томе да ли да купи прескупу корпицу првих јагода те године на пијаци, Сервантес му објасни да ради на свом *Кувару за самце*.

Ћутећи, Чичак је разгледао уфлекано старо одело на свом учитељу и заштитнику. Његова, некада дрска и поносна

лептирмашна, изгубила је сваки сјај и стајала нахерено под вратом, као да објављује предају свога власника. Његове прашњаве, изношене ципеле и јефтине цигарете које је управо вадио из џепа, па му предложи да објављује у његовим новинама „Време спорта и разоноде“, а када му Сервантес објасни да не пише ништа смешно, већ само тужне рецепте за самце, Чичак му рече да и не очекује од њега нове ствари. Човече, казао је, нико те и не тера да пишеш! Објављуј оне старе ствари. Ко се тога данас још уопште сећа? Помисливши да је увредио Сервантеса, он се одмах исправи. Мислим то су генијалне ствари, рекао је, али, знаш ли ти колико је времена прошло откако су објављене? Колико генерација их је уопште прочитало у новинама или било где другде? Права је штета да се то заборави... Но, Сервантес је био упоран; на самом је дну, али ипак још није пропао толико да сам краде своје сопствене старе приче.

- Па, добро - казао је тада Чичак - можеш да објављујеш своје рецепте за самце. „Кувар за самце“ - сјајан назив рубрике! У сваком броју нови рецепт.

И тако, Сервантес поче поново да објављује како би поправио своје прилично бедно новчано стање. Текстове је предавао недељом, у уговорено време, у делу пијаце где су се продавали кавези са птицама, покрај тезге за којом су локални пијанци пили јефтину ракију точену из балона неког сељака. За своје рецепте добијао је једно време новац на руке, али када би „Времену спорта и разоноде“ кренуло низбрдо, плаћали су му и у натури; смрзнутим кокошкама или раскошним свадбеним тортама, којима је истицао рок употребе, са отказаних венчања, а једанпут је добио и недељу дана боравка у неком провинцијском центру за мршављење, али њему је био проблем како да одржи своју тежину, а не да смрша. Добио је, такође, и десет бонова за бесплатне оброке у ресторану „Каленић“, на три корака од његовог дворишта. Торте „аурелио“, са фигурама младенаца од марципана на врху слатког брега, поклањао је малој Маји, а она је позивала све из дворишта да их поједу заједно с њом.

Сем сусрета са Чичком на Каленића пијаци, посећивала га је повремено једино Катарина, остарела пензионисана глумица, која је некада давно пунила свој кабаре његовим сатиричним текстовима. Нити се он коме јављао, нити је њега ко звао.

Зашто уопште плаћам телефон, кад ме нико не зове? - помисли баш у тренутку када је зазвонио. С друге стране жице један мелодичан млад глас пун женствености и изазовне чулности, после мазног „халооо“, пошто је утврдио да је то баш он, Сервантес, запевуши:

- Happy birthday... Користим прилику да вам пре осталих честитам рођендан.

- Пре којих осталих? - упита Сервантес.

- Ви сте се родили двадесет трећег децембра, зар не? - рече мазни глас - У знаку јарца.

- У реду - рече Сервантес - знате кад сам се родио али не знате када сам умро! Верујте ни сам то не знам, нису ме обавестили.

- То је баш у вашем стилу - засмеја се раскошно непознати глас.

Укратко, објаснила је. он је био њен омиљени писац, кога је читала још од ране младости. И не само она, већ и њен отац и деда. Куповали су новине у којима је писао само због њега и исецали хумореске које су излазиле недељом. Изгледа, знала је све о њему. Колико дуго то ни од кога није чуо! Као да се мало одмакла надгробна плоча коју је навукао сам на себе, пропутивши, на тренутак, трачак плавог неба.

- Ваш глас је најлеиши поклон који сам могао да добијем - рекао је галантно Сервантес. - Да сам случајно змија, верујте, устао бих у несвест од запрепашћења!

Женски глас се закikota с друге стране:

- Ох, ви сте још увек онај стари Сервантес - казао је. - Честитам! Добили сте награду.

- Какву награду? - упита он.

- За животно дело... - казао је глас. -Добили сте награду за животно...

- Откуд мени животно дело? Није лепо завитлавати старца.

- Како је то дивно! - рече глас. - Још увек сте исти. Успех вас ништа није променио...

Не сачекавши његов одговор који је смишљао, обавести га да се у Бањи, одакле га зове, управо одржава фестивал „Дани хумора и сатире“ и да је жири одлучио да му као доајену хумориста и сатиричара додели награду за животно дело, која истина није велика јер су они мало провинцијско сиромашно место, али да су иланирали да им буде драг гост баш на његов рођендан, за три дана. Наравно, организатор плаћа све трошкове а такође и превоз; послаће по њега кола која ће га одвести до Бање и вратити кући.

- Најзад сте ви дошли на ред - настави глас - а то је требало учинити много раније, да сам се ја питала. Али, ви као да сте пропали у... - не рече где. - Да само знате како сам се намучила док сам пронашла ваш телефон? Као да сте пропали у земљу. Нико не зна где живите.

- Знате ли како почиње сенилност? -упита је Сервантес.

- Не знам... - рече она.

- Реченицом: шта сам оно хтео да кажем... Ви сте ме, дакле, планирали?

- Да! - рече глас. - Ми смо вас планирали баш за двадесет трећи децембар.

- Знате, ја нисам производња киселе воде или хмеља, па да ме планирате! -рече Сервантес задовољан својом досетком. - Ја се не планирам!

- Ох, опростите на неспретности! -рече дама. - Хтела сам да кажем да би смо волели...

- Имате плаве очи - рече Сервантес у слушалицу.

- Откуд знате?

- По боји вашег гласа - рекао је и договорио се за појединости око гостовања.

Сервантес се осмехну. Колико дуго није нигде гостовао?

Најчешће на гостовања одлазе они сатиричари и писци којима је најлошије код куће. они који имају ружне, досадне и џангризаве жене. И нема тако удаљене провинције, ни тако малог, безначајног и забитог места, а да несрећни хумориста не

прихвати позив да гостује у њему. И мада унапред знају колико ће бедно бити плаћени и по каквим ће свратиштима спавати, каква ће кисела, млака вина да пију и коју ће врсту људи тамо да сретну, Сервантесова браћа по перу једва чекају да их неко позове, не питајући чим ће да отпутују тамо; да ли олупаним аутобусом на седишту поцепане поставе, у незагрејаном вагону или комбију без амортизера, од чије вожње испадају пломбе из зуба и камен из бубрега -само је важно не бити код куће! Тамо где су их позвали, најзад ће неко да их слуша, за разлику од Београда, где узалуд покушавају да засмеју неко друштво за кафанским асталом својим бајатим вицевица и изанђалим афоризмима.

- Шта ће ми власт, ако не могу да је злоупотребим?

- Ха, ха ха! - насмеја се аутор сам.

Једном речју, тежак је живот хумориста. Ако их не убију мржњом или из освете, убијају их полако али сигурно, љубављу. Они који их воле, наиме, терају их да пишу више него што могу да буду духовити и смешни.

Тако се писци, и не примећујући, претварају у један велики кез, а њихов страх и очајање, терају их да буду све смелији и смелији, баш као што акробати на трапезу изводе све погубљеније фигуре, тражећи од управе циркуса да им уклоне заштитну мрежу, не би ли поново појачали пажњу и дивљење публике којој су досадили. Људи, наиме, не долазе у циркус да би се дивили њиховој вештини, већ да би били сведоци њиховог пада, баш као што читају приче сатиричара очекујући све време да једнога дана ови изгубе контролу над оним шта смеју а шта не смеју да кажу, на их ухапсе. Да, Сервантес је добро знао да је највећи део свог живота провео играјући на жици изнад арене на чију је пилотину сваког часа могао да тресне. А када је те опасности најзад нестало - сатира је била дефинитивно мртва и публика је престала да одлази у тај циркус.

Наравно, у време док је тај занат био још увек опасан, сатиричари су пили више него што су могли да поднесу да би смирили живце ире наступа у арени. Са чашом у руци, човек је за извесно време заборављао на опасности које му прете, па је

био смелији и опуштенији. Али због бриге о његовом здрављу, ближњи су га прекоревали што пије, развијајући у њему осећање кривице кад год би се машио за чашу. Гостовање од неколико дана било је изузетна прилика да се човек некажњено опусти и поштено налије далеко од очију ближњих. и да се пре повратка отрезни, као да ништа није било. Многи хумористи, које је познавао, готово да нису ни долазили кући, сем да се пресвуку. Само би пропутовали кроз Београд и селили се с једног на други фестивал, попут трговаца ситном' нирнбершком робом, који су имали уз себе календаре вашара и панађура. А и кад их нико не би позвао, они би се ипак појављивали и бивали уврштени у програм, добијајући бесплатан смештај, храну и мали хонорар, јер обично неки гост не би дошао, па су заузимали његово место. У сваком малом граду, који је желео да се прочује по свом фестивалу, познавали су сваки хотел, сваког организатора и спонзора, који је својом помоћи желео да опере паре и нечисту савест, сваку крчму и сваку професорку књижевности која би им била муза за време њиховог боравка.

Тако је једанпут, враћајући се са неког гостовања у недођији, Сервантеса зауставио секретар редакције „Јежа“, где је тада радио, и упитао га прекорно зашто није био на последњем партијском састанку?

- Да сам знао да је последњи, сигурно бих дошао - одговорио је он.

После тога хтели су да га избаце из Партије, али се испоставило да никада није био њен члан.

Све је то у блеску пролетало кроз Сервантесову главу док је слушао лепо мелодични глас који га је позивао на гостовање у неку бању.

Но, загледамо ли се истини у очи, не постоји ниједан писац не свету, био он велики, средњи, мали или никакав, који лако подноси заборав. Чак је и Стендалово дело готово читав век након његове смрти било случајно откривено у једном загубљеном дрвеном сандуку у библиотеци града Гренобла. Да ли је Кафка заиста веровао да ће његов пријатељ Макс Брод спалити све његове рукописе после његове смрти на шта га је

заветовао или је ипак, потајно веровао да овај то неће учинити (као што и није) и да ће га ипак једног дана открити. И ма колико да се правио да верује како је већ потпуно заборављен и раскрстио са својим животом сатиричара и славом која га је већ одавно напустила и Сервантес је, као и многи други, гајио неку потајну наду да ће једанпут доћи време када ће неко случајно, открити његове књижице у каквој антикварници, платити за њих дветри паре и извући га на светлост дана, када ће се његово дело показати у свој својој духовитости, храбрости и лепоти. Нада умире последња. Није ли можда овај, истина не баш тако важан позив, био почетак тог ускрснућа које ће се збити још за време његовог живота. Ко зна?

Истина, добро је знао када се упуштао у позив сатиричара колико Срби мало цене ову врсту књижевности. Зар нису Стеван Сремац и Бранислав Нушић, на пример, да не помињемо Радоја Домановића, пролазили много горе од своје сабраће, такозваних озбиљних књижевника чијим се именима већ одавно приметно сваки траг. Срби се, наиме, највише диве такозваним тешким, мудрим књигама које уопште не разумеју, али потајно читају оне који су у стању да их засмеју и покажу им у каквом свету заиста живе. Сервантес је заиста био права жива антологија београдског хумора, и то не од оне врсте несрећника жељних популарности што преко дана уче напамет вицеве из годишњака и збирки да би их увече прославили у друштву. Постојао је у његовом животу један блистави период када је сатима могао да прича а да се не понови.

Уз то, кроз Сервантеса на тренутак прође и дрхтави трачак чежње за оним давним данима када је био у стању да по целу ноћ засмејава не само своје друштво за столом него и читаву кафану у којој је седео, док су за његов сто стизале боце које су му задивљени слушаоци слали по конобарима. Припадао је оној, данас већ ишчезлој врсти београдских козера - водитеља бескрајних духовитих монолога. Једноставно, када би Сервантес узео неке ноћи банку за столом, ту више нико није могао да дође до речи. Из њега су напросто куљале досетке, анегдоте и афоризми, испробани већ безброј пута на другим слушаоцима.

Поведе ли се, на пример, разговор о новом уставу он би одмах убацио нечији афоризам да устав мора да испуни два услова: да буде кратак и нејасан.

'Пожали ли се ко на нарушено здравље, он би истог часа рекао: „Оставиш ли пушење, пиће и туцање, нећеш дуже живети, само ће ти изгледати да дуже живиш. Све што је у животу лепо, или је неморално или је незаконито или гоји.

Помену ли чувену Цвијићеву мисао „Ко нам је крив што смо градили кућу на сред друма“, Сервантес одмах додаје и другу, мање познату сентенцу овог научника: „Ко има кућу на сред друма има само две могућности - или да направи тврђаву или да направи кафану“ - ја сам за кафану, живели!

Укратко, важио је за човека *згодног за друштво*. Сваки његов улазак у кафану. када би виртуозним покретом бацио свој чувени шешир на удаљени чивилук, као да је био праћен музиком невидљивог оркестра који је свирао „Марш тореадора“ из опере „Кармен“. Но, временом његови вицеви су постали исувише познати да би им се ико смејао, анегдоте о чувеним личностима излизане исто као и те личности, а обрти већ досадно елиптични. Једноставно, он више није могао да говори природно, као остали свет; свака његова реченица морала је да буде сентенца, а обрт изненађујући, крунисан на крају громким смехом. Потпуно је изгубио способност да било ког заиста саслуша до краја. Враћао се кући пред зору као мађионичар из јефтиног кабареа, гадећи се и смрада никотина и алкохола што је избијао из његове одеће, као и себе самога у тој бедној улози коју му је Београд доделио и коју је требало и даље какотако одржавати.

Најзад, после много година, када се скрасио у овом чубурском дворишту више нико од њега није очекивао да буде бриљантан и духовит. Када би се понекад за час заборавио и у друштву комшија избацио какву духовитост која је некада засмејавала неколико генерација, ови би га скромни људи у чуду погледали. Нису налазили ништа посебно смешно у томе да су Маршалове пудлице пишкиле уз чизме генерала који су морали

да стоје у ставу мирно. Постидео би се и самокажњавао дугим ћутањем у свом собичку.

У дну стомака му залепршаше луди лептирови који га ни сам не зна колико дуго нису посећивали. Откад није чуо тако узбудњив глас? Помоћу њега дочара и њен лик; витка, бринета модрих очију, не старија од тридесет година. Права, неискварена лепота је још само у провинцији. Зашто да не? Зашто се не препустити узбудљивој потуљеној бањској еротизи? Каљева пећ у којој пуцкета храстовина, китњасте зидне тиктак сат, постеља са погледом на старински орман од ораховине на коме стоје дуње. Вишњик Антона Павловича Чехова. Веранда завејана снегом. Кафана на малом тргу у којој се пије кувано вино са укусом орашчића и цимета.

Зашто да не? Провести дватри месеца годишње у Бањи. Лековито блато и благотворна вода. Брање печурки по оближњој шуми. Слатко од трешања и чашица ракије изјутра. Чекање да стигну београдске новине у једанаест пре подне пред киоском на тргу.

Али, пре тога, потребно је обавити неке ствари. Сервантес баци поглед на писаћу машину - справу за мучење - која га је стрпљиво чекала да на њој напише наручену новогодишњу причу за „Време спорта и разоноде“

Од нечега ипак треба да се живи, поред бедне пензије која, уз то, још и нередовно стиже.

Новогодишња прича, Господе!

Нико ко није писао новогодишње приче, и не сања какав је то кулук. Сервантес их је гтисао од ране младости и добро знао да у децембру долази дан кад и најсуморнији листови и часописи наручују од хумориста нешто свечано, лако и пригодно за новогодишњи број. И нема тог „Гласила Статистичког завода“, „Градске чистоће“ или „Еколошког научног магазина“, да се не спомињу озбиљни дневници и угледни недељници, који неће одвојити макар један стубац са вињетом да обележе долазак Нове године. Ипак, некада је било много лакше новогодишњем писцу. Позивали су га само једанпут годишње да цапише нешто пригодно. Али, протеклих година појавила су се и божићна и

ускршња издања новина, за која је много теже писати пригодне приче. У њима, наиме, не сме да буде ласцивности и скаредних речи; оне морају да миришу на тамјан. Да не говоримо да се и Нове године, изгледа, размножавају, и да је потребно написати причу и за ону православну, што долази тринаестог јануара.

О ! Хенри, помози - Сервантес дозива у помоћ свог старог учитеља који је нагтисао најлепшу божићну причу свих времена *Дар мудраца*, о једном младом сиромашном брачном пару који поседује само две драгоцене ствари: она има предивну дугу златну косу, а он сребрни џепни сат, једино наследство од оца, али нажалост без ланца. У поноћ, они размењују божићне поклоне; она му поклања ланац који му је толико недостајао, а он њој, најскупље четке са дршкама од слоноваче за њену дивну косу. Невоља је само у томе што је он продао сат да би купио четке, а она своју косу одсекла и продала власуљару да би му купила ланац.

Док је очајан, без иједне идеје у глави, буљио у неутешно празан лист хартије увучен у машину, није ни приметио да је у собу, право из дворишта, ушла Маја и да стоји иза њега са нечим прекривеним у руци.

- Послала мама штрудлу, али да вратите тањир! - рекла је девојчица пружајући му колаче који су се пушили кроз папирнату салвету.

- Стави их на креденац - рече Маји. -Премести их на неки тањир и стави на креденац...

Знао је за стари обичај, који је посебно неговала његова покојна мајка, да није добро вратити празан тањир када неко из комшилука пошаље колаче или гибаницу. Требало би, значи, на њега ставити неко лепо и пријатно уздарје, али шта? У његовој кући одавно већ није било ничега, сем неисцрпних резерви цигарета чије је кутије крио од самог себе по забаченим буџацима.

Маја је стајала са празним тањиром у руци. Поотварао је неколико фиока на креденцу, а онда је раскрилио и врата од ормана, тражећи било шта чиме би могао да узврати колаче. Изненада, на горњој полици, његова рука опипа нешто чврсто и

глатко, увијено у златну хартију за паковање са свиленом машном. Да, сетио се, Катаринин поклон за неки рођендан. Отпакова златну фолију и пред њим искрсну бомбоњера на којој је великим китњастим словима писало ВОЛИМ ТЕ, а на њој посетница: *СВЕ НАЈБОЉЕ У НАСТУПАЈУЋОЈ 1982. ГОДИНИ, ЖЕЛИ СЕРВАНТЕС.*

Боже, куда је све путовала, и код кога је лежала у фиокама, комодама и плакарима ова стара бомбоњера коју су, као штафету, предавали једни другима, да би се најзад, иосле толико година потуцања, попут блудног сина, вратила у Сервантесов дом?

Као да је чуо и њихове разговоре:

Шта да им однесемо на славу? Нађи ону бомбоњеру и обриши прашину. И они су нама пре две године донели бомбоњеру...

Шта да радимо са овом бомбоњером? Однећемо је у недељу на рођендан код Цеце!

Дакле, Сервантес отвори *Волим те* и понуди малу сусетку да изабере чоколадну бомбону. Узео је и он једну, тек да осети прустовски укус давно ишчезлих времена, док је још морао да одлази у госте досадним људима. Изабрао је, наравно, ону малу чоколадну купу у којој се налази ликер од вишања, али авај, када се та чоколадна бомбона под његовим прстима распала у прах и пепео, у њој није било ни трага ликера, тачније, било га је исто онолико колико су вина пронашли археолози у глиненим ћуповима Тутанкамонове гробнице. Остале ископине из бомбоњере биле су тврђе од облутака на плажи. Да те игре нису већ одавно заборављене, те бомбоне могле би комотно да замене кликере или пиљке.

Али, то није све! Попут те прастаре бомбоњере, која кружи као Уклети Холанђанин, постоји, такође, и хумореска о њој која обилази планету. Сервантес је први пут прочитао код једног непознатог бугарског хумористе у софијском листу „Стршљен“, а онда је отпутовала чак за Тел Авив где је објавио Ефраим Кишон. Занимљиво, прича се изгледа много допала и Џорџу Микешу, јеврејском писцу, као и Кишон рођеном у Будимпешти, а

објавио је у Лондону, где је и живео. Потом је препливала Океан и нашла се у „Вашингтон посту“ за једну Нову годину са потписом Арта Бачволда, трећег пештанског Јевреја који је стекао светску славу хумористе.

Истресао је све бомбоне на Мајин тањир а кутију *Волим те* задржао за успомену. У једном даху, баш као некада, када је био у великој форми, откуцао је причу о бомбоњери која је подсећала на ланац светог Антуна - ко га нарекине, више никада неће добити три смрзнута пилета.

Дан пре но што ће отпутовати за Бању, позвао је Мају у своју собу.

- Знаш, Мајо -казао је - ја сутра морам да путујем...

- На море? - упита га она са дивљењем.

- Не, у једно мало место на југу.

- Како се зове?

Рече јој.

- А зашто путујете у то мало место?

- Јер су ме позвали.

- А што су вас позвали?

- Позвали су ме да им... да им читам - рече.

- Што? - упита Маја. - Је л' у том малом месту не знају да читају?

- Не, није то - рекао је. - Хоће да чују како ја читам.

- Аха! - рекла је Маја. - Али, што да идете тамо? Ако хоће да чују како читате, зашто они не дођу овамо да вас слушају?

- То јесте мало место, али ипак не толико да би сви могли да дођу - рекао је.

- Мој тата каже да сви из малих места желе да дођу у Београд да овде живе, а ви идете из Београда у мало место!

- У реду Мајо - рекао је. - У праву си. Али ја имам један проблем, немам коме да оставим Мачку. Да ли би се ти три дана бринула о њој?

- Наравно - рекла је Маја. - Може да пређе код нас да станује за то време...

- Није потребно да прелази - рекао је Сервантес. - Само треба да је нахраниш и да јој сипаш воду у чанак... Можеш ли

то?

- Наравно да могу - рекла је Маја помало увређено. - Да је храним и да јој сипам воду у чанак. А могу ли да се играм с њом?

- Наравно да можеш. Она те воли.

- И ја њу волим. Хранићу је и сипати јој воду у чанак. А где ће да спава?

- Оставићу одшкринут прозор од кухиње, тако да може да улази и излази кад год зажели.

- А, лопови? И они могу да уђу кроз одшкринут прозор кад год пожелеле рекла је Маја.

- Не бој се - казао је - лопови код мене немају шта да украду.

- А машину за писање? - упита девојчица. - Могли би да вам однесу машину...

- Камо среће да је однесу, - уздахнуо је Сервантес и пружио девојчици две новчанице:

- Отићи ћеш код месара на ћошку и куповати јој сваког дана џигерицу, а себи жваке. Реци му да ти исече ситно. Важи?

- Нећу жваке - казала је Маја трљајући новац у џеп блузе. - Купићу Мачки млеко. Дуготрајно. Важи?

- Важи - рекао је Сервантес са олакшањем. Мачка ће бити на сигурном.

Спаковао је нешто најнужнијих ствари у кожну торбу са ременом, звану „комесарка“, која је била у моди у време када је последњи пут путовао, а није путовао ко зна колико; пиџаму, прибор за бријање, лекове и џемпер, и изашао пред дворишну капију да сачека кола чим се возач јавио да стиже. Пред њим су се зауставила дуга црна кола из којих је изашао да му отвори врата, човек неодређених година, пепељастог лица; очигледно - бивши полицајац. Сео је на задње седиште, а на питање возача како да изађе из града који није добро познавао, није могао тачно да му одговори; већ годинама, наиме, није возио кола, а многе улице су, у међувремену, као и сам живот, промениле и називе и смерове. Сервантес примети да их је сада највише једносмерних. Најзад, изађоше на ауто--пут тако да више није

морао да одговара на непријатна питања, нити да проналази путеве из града који више није био његов.

Возач је био ћутљив; на сва питања, одговарао је кратко, са да или не, и није се дао увући у дужи разговор. Шта је ово, питао се Сервантес гледајући кроз прозор читаве сателитске градове лево и десно од пута, које никада раније није видео. Где ја то живим? После извесног времена, стамбена насеља нестадоше и они се нађоше у оголелом пределу прекривеном танком покорицом смрзнутог снега.

Из возачевог џепа зачуше се први тактови Пете Бетовенове симфоније. Он извуче сићушан мобилни телефон и држећи га слободном руком, смркнуто рече:

- Хало. Да. Јесам.

Ето, помисли Сервантес, ко зна колико пута дневно овај човек чује музику на свом телефону а да, сигуран сам, не зна ко је написао, нити одакле и зашто је зову судбинска?

- Ту сам, на изласку из Београда... - говорио је возач у телефон. - Возим неког књижевника... Не знам како... Да. Реци му да нисам нашао клапне од два цола. Добро, јавићу се кад стигнем. Ћао.

Боже, како се свет променио, мислио је Сервантес, ко је, у моје време, могао и да сања да ће неко моћи да разговара овако малим телефонима, чак и из кола? Ко је, уопште, у то време телефонирао или имао било какав телефон код куће? Само ретки. Они привилеговани. Ми остали, стока, ишли смо у пошту: Сарајево, кабина три... Странка се не јавља...

Сервантес се није тачно сећао када је из наших живота ишчезла реченица: „Не чујем те ништа, окрени нулу!“ Зна само да је то било у време тешких црних бакелитних телефона са округлим бројчаницима.

Како данас, на пример, гађати некога мобилним телефончићима који су све мањи и мањи и прете да се ускоро на виде голим оком? Да није господ Бог заувек одредио ширину јагодице на кажипрсту, правили би их сигурно и мањим од кутије шибица. И одакле је код Срба настало наивно веровање да ће

се боље чути ако се окрене нула? И како је окренути данас, када се само притискају типке?

Сервантес се такође није сећао ни када је последњи пут окренуо излизани прекидач за светло, звани „штекер“, кога су и у најзабитијим паланкама већ одавно заменили тастери што се само притисну прстом и у тами фосфоросцентно светле.

Шетајући у предвечерје дана и свог живота по Београду, он пролази поред блиставо осветљених киоска са страним цигаретама, вискијима и конзервама „кокаколе“. Размишља како би се понашала слатка продавачица, која још није напунила двадесету, да јој приђе и затражи пет комада „драве“ или „ибра“. Наше прве цигарете носиле су имена река: „драва“, „зета“, „ибар“, „морава“, „дрина“... и могле су се куповати на комад. Ономе, који би купио првих десет, трафикант би их замотао у тубу од мутне хартије, док би оном срећнику који би купио и остатак, припала и кутија. (Да би изгледали отменије, чували смо ретке празне кутије страних цигарета и пунили их домаћим, а од боца вискија XVAT 69, правили лампе са абажурима.) Данас је то апсолутно немогуће; цигарете су вакумизирани и обмотане целофаном с танком врпцом којој човек његових година тешко може да пронађе почетак. У време Сервантесове младости, такве су пушили само курве и амерички шпијуни у домаћим филмовима.

Узгред, упутства за употребу у кутијама са лековима штампана су толико сићушним словима, која би могли да прочитају само они што им лекови нису ни потребни.

Слова у новинама су све ситнија, а руке све краће за одмицање.

Сервантес се пита како би данас, уопште, пронашао на вратима шестог спрата ситно исписано име своје старе љубљави, под условом да је успео да набоде излизано дугме у лифту, или, што је још теже, број њене зграде над неосветљеним улазом? Интерфон га подсећа на таблу са ситним словима која трепере, код очног лекара, где је све непознато и нечитљиво, сем алова А и Нуле.

„Љубави, окрени нулу!“

Како је само некада мрзео људе у годинама попут његових. Баздили су на иловачу! Када се брије ујутру, у огледалу као да види лик свога оца, жандара из Лике, за кога је мислио да је право чудо што је, упркос поодмаклим годинама, још жив. А када је умро, од старости, био је млађи од њега данас. Отац му се смеши кроз сапуницу.

- Ало - викао је возач у телефон. - Ко је то? Ништа те не чујем. Аха. Рекао сам му лично, али онај горе је пао. Откуд знам? Пао му је и кум, сви су пали. Не могу преко телефона. Ајд' здраво.

Вратио је телефон у џеп, смањио брзину и однекуд извукао конзерву „кока--коле“ из које је почео да пије.

А што се тиче „кокаколе“, сети се Сервантес, колико је само некада чезнуо за једном оваквом празном конзервом коју је поседовао неки његов друг што је у њој држао зарезане оловке. Добио је од стрица из Америке, и она се црвенела и блистала у његовој суморној соби попут метафоре недостижног америчког сна. Сећа се, мењали су се, и он је за то светско чудо, морао да да комплет предратних стрипова „Мике Миша“.

Данас, шетајући кроз парк, често шутира исте такве празне конзерве. Баш као што и даншњи младићи шутирају његове некадашње снове.

Које је све лудости претрпео, живећи у Београду? Не сећа се које је године, у време несташице горива, уведен пропис да се једног дана могу возити кола са парним, а другог, са непарним бројевима на таблицама; ко има, а ко нема право на бонове за бензин, где се могу набавити црева за гориво, купљена на улици, са филтером у левку који задржава воду и труње, а пропушта бензин? Који део града, распоређен по групама, једног дана нема струју, а други воду, и ко испуњава услове за моралнополитичку подобност а ко је неподобан? Један од некадашњих београдских градоначелника је, у то време, објавио својим суграђанима да је највиша патриотска дужност да пријаве своје комшије када по ноћи оставе упаљено светло у купатилу. Полиција је била затрпана пријавама доушника.

Имаш кућу - врати стан. (Имаш жену - врати љубавницу!)

Плаћање таксе држави за излазак у иностранство! (У земљи су, изгледа, остали само они који нису могли да плате ту таксу!)

Колико ли је само пута прешао стазу слонова, раздаљину од Славије до Калемегдана, а да није никог поздравио или срео било кога познатог, мада је цео живот провео у Београду. Некада је та шетња трајала троструко дуже; на Славији би разговарао о ружноћи тог трга који се окреће око попрсја Димитрија Туцовића и о уклетој „Митићевој рупи“, код „Јондона“ би пред излогом Српске књижевне задруге прегледао нова издања заједно са неким пријатељем или случајном, лепом читатељком, на Теразијама би причао о Београду као о центру света, а на Кнез Михаиловој, о лепоти нове генерације пролазница, завршавајући на првим клупама Калемегдана расправом са пензионрима о пробоју Солунског фронта и шаховским завршницама.

Све више се осећао као туђинац у сопственом граду - покретна археолошка ископина из прошлог века.

Појео би радо сладолед од ваниле пред „Москвом“, али лекар му је забранио било шта слатко; попио би нешто жестоко пред „Коларцем“ - не сме ни то! Заљубио би се у једну лепотицу, која много личи на његову прву љубав, али добро зна да то не би издржало његово већ начето срце.

И, уопште, ко је пијанац? Онај који пије више од свог лекара који му забрањује пиће!

Када се један песаник, његов узор и нека врста учитеља, вратио из болнице после другог делиријум тременса, седели су „Под липом“ и он га је упитао како је било у делиријуму последњи пут?

- Не би га познао - казао је овај. - То се у међувремену изградило; излози пуни свачега, народ лепо обучен... чудо, прави рај!

Младић из 1956. држао је испод руке остарелог двојника који је ишао клецавим корацима.

Девојке у летњим хаљинама, заљубљивале су се у тог лепог светлокосог момка, а остарели сатиричар, завидећи му, у њих. Сервантес седи, тако, сам пред „Коларцем“, искључен сопственим годинама из поплаве свеопште лепоте. То

изгнанство дуже је од најдужег Одисејевог лутања изван Итаке и нема никаквих шанси за срећан завршетак. Пенелопе су се поудавале и већ су одавно баке.

- Окреии нулу, љубави.

- Ало! - виче возач. - Ти си? У колима сам... Код „Старог храста“. Зар то не може да сачека? Возим неког књижевника... аха... Дај му тих петсто и да ми се скине с врата. Добро. Ајд' здраво!

Значи, поново ћу правити будалу од себе, мислио је Сервантес, јесам ли већ заборавио како се то ради? Не, то се не заборавља, као возња бицикла или пливање. Осећао је да су му, као код старог клоуна, уста укочена од некадашњег изнуђеног церекања. То више није био осмех, него кежење литерарног циркусанта. Кроз главу му пролећу многе књижевне вечери, гостовања, кабареи и „усмене новине“, које су се приређивале на почетку његове каријере. Путовао је с краја на крај, тада велике земље, са булументом хумориста, сатиричара, карикатуриста, испичутура и забављача чија су пропала лица, такође претворена у исцерене, укочене гримасе, а тела начета јефтиним пићем и још јефтинијим животом. Мрзели су се међусобно, али ипак морали да се подносе. Сети се сала радничких и народних универзитета, и задружних домова се сети, до пола напуњених кукурузом, а од половине, дрвеним клупама на којима је седела војска коју су дотерали за ту прилику из касарне. Фискултурне дворане у школама и гостионице по Европи у којима је читао гастарбајтерима. Све му се то провлачило кроз главу док је лежао на задњем седишту црних кола са торбом испод главе, успављујући се равномерним брујањем мотора.

Улазећи у Дом културе у Бањи, све је већ знао унапред. Био је то прави *Леја* ум. Све је већ било виђено; и број посетилаца (не више од тридесетак), чак је у ноздрвама осећао и устајали ваздух дворане чије влажне флеке по зидовима нису успевале да прекрију ни слике локалног генија, Палета, члана УЛУС.а, како су му са поносом објаснили мештани. Он је члан Удружења ликовних уметника Србије! - рекли су му с нескривеним

уважавањем. - Али, није хтео да остане у Београду јер су му тамо стално подметали ногу. Пале је, иначе, имао 265 самосталних изложби, а од њега су пацове које је сликао (то је опште познато) украли и неки чувени париски сликари, који су му, такође, подметали ногу када је једанпут покушао да излаже тамо. Откуд пацови у Београду и Паризу? Овде, у Бањи, они су, такорећи, домаће животиње. За свој надимак, причали су му, имао је да захвали оцу, бањском ветеринару који, када му га дадоше на руке, утврди да беба личи много на пацова, па га, тепајући му, назва Пале.

Најзад, упознао је и власницу оног младог чулног гласа у који се заљубио преко слушалице; уместо витке бринете, пред њим је стајала угојена средовечна матрона, прави товар меса, са, истина, плавим очима, које су жмиркале зарасле буцмастим ружичастим образима, али и са приметним брковима и три дуге длаке што су расле из великог младежа на левом образу. Коса јој је била свеже офарбана, црно, као гавраново крило. Права, кокетна Мис Пиги. Док су се руковали, имао је осећај као да стеже охлађену, ознојену кнедлу без презле, која му је кипила кроз прсте.

Седели су наспрам публике, за дугим столом прекривеним местимично нагорелом и кафама уфлеканом некада црвеном чојом. Свако је добио по неотворену боцу минералне воде и чашу. Спонзор ове историјске књижевне вечери -обавестила је присутне Мис Пиги - је произвођач минералне воде „Видра“, из наше бање. Вода је баздила на сумпор, а атмосфера, као да је време стало, на педесете. Затим је представила Сервантеса, прослављеног аутора чувених књига *Живот богу иза леђа* и *Приче из мишје рупе*, не штедећи неумерене похвале, а потом, даде реч усуканом професору књижевности у месној гимназији, који уњкавим гласом, поче да чита реферат о Сервантесу и његовом делу, које је упоредио са дугогодишњом борбом са ветрењачама. Професор Бањац је личио на свраку која кљуца речи из свежења пелир папира, густо откуцаног са обе стране, најмање четрдесет минута, извлачећи паралеле између Сервантеса и његових претходника: Чехова, Иљфа и Петрова и

Зошченка. Очигледно, био је русофил; није поменуо ни најмању трупку западног утицаја на Сервантесово дело.

Једно дете заплака се у дворани, док је Мис Пиги, којој су груди, попут надошлог теста, кипеле из деколтеа црне сатенске хаљине, најављивала јединог стално ангажованог глумца месног, полуаматерског позоришта, Бањошевића, који ће прочитати антологијску сатиру *Лабудово језеро*, пре него што ће узети реч сам цењени гост и лауреат. Сервантес је изгорелом шибицом цртао по чоји испред себе, све дубље тонући од непријатности кроз седиште столице, подијум и паркет дворане дубоко у земљу. Већ одавно се био одвикао од сличних вечери, али на прве речи, које је прочитао локални полуаматер, патетично наглашавајући сваку реченицу, обузе га двострука nelaгодност. На његове очи, пред њим су, као муве поцркале од досаде, падале мртве духовитости, те, некада, чувене приче која је уздрмала читаву земљу и Систем. Боже, зар је то била храброст? Зар је толико мало било потребно да се човек сматра храбрим? Тај текст је био толико демодирани да је лично на одело професора Свраке, који је седео поред њега у сакоу прешироких ревера преко којих је била пребачена дуга шпицаста крагна кошуље и у панталонама „звонцарама“, чије су се ногавице шириле при дну. Годинама није читао ову своју причу и сада је схватио колико је, у ствари, бедна са својим алузијама на догађаје и моћнике, којих се више нико није сећао. Тачније, била је репрезентативни узорак тадашње дисциплине *читања између редова*, по чему су Срби у то време били ненадмашни иза Гвоздене завесе. Овај књижевни род, подразумевао је и своје читаоце извештене до крајњих граница да читају белине међу редовима, хватају бришуће, двосмислене метафоре у ниском лету и откривају тајни смисао загонетних шифри. Заједно са одласком тог поколења читалаца са животне сцене, као да је испарила и актуелност тог, некада, по живот опасног штива. Судбина дисидентске литературе. Господе, каква сам будала био, мислио је Сервантес слушајући своје речи од ире много година. Па од овога није остало ништа - баш, ништа! *Лабудово језеро*, данас не би објавио нико, чак ни шаљиви

подлистак последњег провинцијског гласила пензионера. На шта сам потрошио живот? Уместо да, кад већ нисам Радоје Домановић, пишем о житељима дворишта моје мајке, о Каленића пијаци, о мирису тек испеченог хлеба, чији се крајак поједе већ на нуту од пекаре до куће, о ономе што је вечито и непролазно, „о купусу и краљевима“, потрошио сам све време свог живота на личности којих се не сећају ни њихове породице и на лажне, неуспеле реформе у које су се заклињали. Ко се тога још сећа, сем њега? Њихова имена не помињу се чак ни у телевизијским квизовима, а камоли негде другде. А већ дуго, и када умру, телевизија не објављује о томе ни њихову слику ни време погребња. А шта је било иза свега? Дурење недораслог дечака коме држава није испунила оно што је обећала. Размажено повлашћено дериште из доба комунизма, које је уживало у својим несташлукима, знајући добро да му се ништа рђаво не може догодити и да је за тај режим био унапред дозвољен декоративни елемент који се може показивати свету: „Ето, имамо и сатиричаре!“ - сигурносни вентил на Папеновом лонцу, који, пиштећи на сав глас, ослобађа напетости и на време упозорава оне који владају шта народ мисли и осећа, а не сме да каже.

Када глумац заврши са читањем, после млаког аплауза, Мис Пиги најави чудо од детета пред којим стоји велика будућност - младу виолинисткињу која ће одсвирати Шуманово *Сањарење*.

Сањарили су уз шкрипаву виолину тринаестогодишње девојчице са наочарарма чија су стакла била дебела као дна пивских боца, а затим позваше и самог Сервантеса да прими плакету и овогодишњу награду за животно дело из области хумора и сатире коју ће му уручити председник општине. Градоначелник, човек неодређених година набреклог стомака, са изгледом погребника у црном оделу и са црном машном, предаде му бронзану плакету и монографију Бање тешку неколико килограма, чија је прва страница, са фотографијом Маршала, била пажљиво исечена жилетом. Добио је, такође, и урамљену Палетову слику (алијас Јанаћка Срећкозеленковића), са које га је, смешећи се, гледао угојени пацов који је излазио из

нечије утробе. На крају, након што му је уручио плави коверат с новцем, Председник зграби Сервантеса и пољуби, цмачући га три пута у образе, што изазва буру одушевљења у публици.

- Драги пријатељи - рекао је видно узбуђени Сервантес - после овако лепих речи, осећам се као да сам, не дај Боже, већ умро. Морао сам да се уштинем за руку да би се уверио да сам још жив. Ово није само признање мени, него и читавој српској послератној сатири, свим оним дивним писцима од којих многи више нису међу нама. Ова вредна награда је такође и охрабрење за младе, који тек треба да крену овим мукотрпним и незахвалним путем, а мени је тим дража јер је добијам у овом знаменитом граду, који, по ко зна који пут, поново доказује да провинција није географски појам...

Сервантес извади из џепа наочаре за читање, а из другог неколико пожутелих иресавијених листова на којима је била откуцана његова прича *Лепотица и звер*, више од тридесетак година скривана у мајчином коферу, која је најзад угледала светлост дана, то јест, шкиљавих сијалица од двадесет пет свећа у бањском дому културе.

- Вечерас ћу вам по први пут прочитати своју необјављену сатиру *Лепотица и звер*. Да сам је читао у време када је била написана, вечерас не би имао ко да вам је прочита. - Накашља се и поче:

ЛЕПОТИЦА И ЗВЕР

„Партизанско име Соко, добио је због продорног погледа јединог ока (друго је изгубио у некој сеоској тучи пре рата), а народ с југа Србије коме падежи нису јача страна, тресући се од страха када би наишао у њихове крајеве, прозвао га је Соко с једно око.

Његов поглед био је толико продоран да су га после рата довели на трасу пруге Шамац-Сарајево да одреди у ком ће правцу копати тунел Врандук. Тим погледом могао је да проналази закопана јеврејска блага или подземне воде боље од рашљара, али уместо то да ради, он је те изузетне способности користио у својој иследничкој служби. Када би се тим киклопским оком упиљио у несрећног затвореника, овај би

доживео мождани удар а пре тога би признавао не само да је издавао Партију него и да је крао бостан кад је био мали.

Више од свега волео је да хапси. Када не би дневно ухапсио макар двоје--троје унутрашњих непријатеља и домаћих издајника сматрао би то пропалим даном.

И тако, дође за њега златно време, 1948.година када је мала Југославија храбро и одлучно рекла историјскоНЕ! великом совјетском Савезу. Хапсило се до миле воље. Сада су у затворе ишли они исти који су четири године раније убијали и слали на робију сироте глумце и уметнике што су наводно сарађивали са окупатором. Сада је на њих дошао ред. Преко ноћи постали су робијаши; одвожени су сточним вагонима, а онда у потпалубљима барки и брацера на далеки Голи оток где су пљувани и тучени од својих ратних другова најпре морали да прођу кроз одбор за дочек - дугачки ред робијаша, звани „топли зец“. Неки од њих никада нису ни стигли до краја тог двоструког шпалира мучитеља.

Револуција је јела своју децу а Соко с једно око, био је њен верни снабдевач и добављач људског меса.

Но, ма колико да је био немилосрдан и суров према класном непријатељу и издајницима Партије, имао је дубоко скривену нежну душу и тајно је чезнуо за љубављу, и можда је све то што је радио другима била уствари освета за многе неузвраћене љубави. Истина, било га је тешко и волети с обзиром на његов изглед; лице му је било изровашено ожиљцима неке болести прележане у детињству, нос сломљен а чело ниско; једино што је светлело на том лицу био је златни очњак, који је направио првог дана након победе извадивши претходно здрав зуб. Иначе, био је толико длакав да су многи веровали да носи крзнену поткошуљу. Ниског раста и погрбљених рамена Соко с једно око имао је руке које су му сезале до колена, са длановима широким као пекарске лопате. Кога опали шаком, тај тешко да ће се више дићи.

Укратко, нико га није волео. Чини се чак ни рођена мајка која се и сама згражала над оним што је родила.

Али време Информбироа отвори Соколу неслућене путеве ка љубави. Код њега почеше да долазе супруге ухапшених мужева, да се распитају због чега су затворени, колико ће да остану тамо, где су и хоће ли ускоро и кад бити пуштени? Соко с једно око уживао је у њиховом болу, а још више у кокетерији и успијању, у нескривеном дивљењу према њему - господару живота и смрти. Поче да им даје до знања да нешто можда може и да се учини ако пристану да проведу ноћ с њим, и многе су пристајале што нимало није помагало њиховим затвореним мужевима. Соко с једко око, наиме, оштро је одвајао задовољство од посла.

Све више је хапсио само оне ниже и средње функционере који су имали лепушкасте жене, уживајући у слаткој освети за све оне године понижења, када би пролазиле покрај њега не скривајући израз гађења када би им се срели погледи. Сада им је најзад био леп и пожељан. Уз то, не треба заборавити да је Соко с једно око био прави незасити сексуални џин, обдарен изузетним мушким алатом о коме су се причала права чуда.

И тако, једног дана он ухапси неког капетана под оптужбом да је одавао Русима војне тајне, а у ствари, само због тога што је имао жену лепотицу, малу плавојку млечно ружичасте пути и азурно плавих очију. Када би се осмехнула, на образима би јој се појављивале слатке јамице; испод строге, плисиране блузе назирале су се бујне груди са набубрелим брадавицама; ноге су јој биле иосуте златним маљама, стопала мала као у какве лутке а читава њена појава деловала је тако беспомоћно и нежно, као да вапије за помоћи неког крупног и снажног мушкарца. Соко с једно око гледао би је као наралисан када би се срели на неком митингу или прослави Празника рада, али она га није ни примећивала; пролазила је покрај њега као покрај каквог ружног плаката.

И ево, сада је била ту, на метар испред њега, у кабинету, његов неостварени сан дошао је да га моли да пусти из затвора њеног мужа капетана. Седела је љупко прекрштених ногу, откривајући пуне листове и узбудљиву тајанствену таму у дубини сукње. Звала се Коса.

- Нажалост, другарице Косо - после дугог ћутања рече Соко с једно око -ствар је сувише озбиљна да бих вам било шта рекао о случају вашег мужа. -Његов златни зуб се засветли у тами кабинета док је настављао. - Но, нешто би се можда могло и учинити, ако се мало боље упознамо и поразговарамо о том проблему.

Укратко, било би добро да другарица Коса дође ноћас у службену вилу на Брду изнад града.

Први пут у животу, продорно око једнооког Сокола није гледало сурово, већ са нежношћу и тихом чежњом пуном љубави.

И док су се остеле жене, што народ каже, фемкале и кокетујући очекивале да их Соко с једно око наговара да дођу, другарица Коса прихвати одмах позив без снебивања, чак није морао ни да јој објашњава где се налази поменута вила. У девет? У девет.

Тачно у девет ушла је у ловачки салон виле на Брду, у којој је у једном углу, очију повезаних црним марамама музицирао трио „Ла Кампанела“ предратни шлагер „Ја имам састанак на седмом небу“... На тамноцрвеним зидовима висили су бројни рогови претходних мужева које су превариле жене са Соколом а испод њих одране коже оних који су хтели да се освете. На дугачком храстовом столу постављена је права гозба за то гладно послератно време. Сам Соко с једно око бирао је свој сељачки сан о благостању и отмености: шунку и сремске кобасице, тврдо кувана јаја, зимску саламу, качкаваљ, печену пилетину, која се још пушила и бугарски шампањац.

Чим је другарица Коса ушла у ловачки салон, Соко с једно око збаци са себе сако са розетама многих одликовања, свуче панталоне и гаће, оставши само у чарапама и ципелама, а другарица Коса без икакве љубавне предигре задигну сукњу и седе на његову штафету младости састављену од шест спојених пламтећих буктиња које су симболично представљале шест ртепублика. Јаја су биле аутономне покрајине.

Али, уместо да завришти од уживања и бола, она из недара извуче црвену пиштаљку и дуну у њу из све снаге. На тај

продорни звиждук кроз врата и прозоре нахрупише припадници тајне службе са откоченим пиштољима и два фотографа, па истог часа ставише лисице на руке једнооком љубавнику чудећи се његовој маљавости; умоташе га у државну засатаву која се нашла ту у близини и тако увијеног однесоше право у Централни комитет.

Не смејући да скине повезе са очију, престрављени трио „Лас Кампанела“ гудио је све до јутра када их из ловачког салона, без обећаног хонорара избацише чистачице.

Соко с једно око, наиме, није ни сањао да је другарица КОС-а била пуковник тајне службе много тајније од његове, која је са хиљаду очију већ дуже времена мотрила на његово једно. Како са једним оком против толико очију!

У Централном комитету несрећног заводника дочека специјална комисија, коју је на предлог другарице КОС-е формирао лично друг Стари, од друга Плавог, Црног, Белог и друга Чиче.

Другови нису желели да дижу превелику буку око тог случаја али су закључили да је било извесних пропуста у раду друга Сокола и да га треба строго, али дискретно казнити, и тако Соко с једно око би послат за амбасадора у једну од најудаљенијих афричких држава где је према урођеницима био висок и плав. Ако га нису скували у казану и појели, тамо је и данданас, где вредно ради на развијању билатералних односа између наше две пријатељске суседне земље. Другарица КОС-а, због прекомерног уживања у вршењу своје дужности била је по казни премештена за директора Музеја Револуције.“ - И остала је на том положају све док и она и револуција нису отишли у пензију - додаде Сервантес крај своје приче, враћајући хартије у џеп.

Кроз млаки аплауз, јер се у овој сали готово нико није сећао ни Старог ни Плавог ни Белог ни Чиче, а за Информбиро је већина мислила да је то шалтер за обавештења на железничкој станици, демонстративно изађоше три старца са значкама Савеза бораца у реверима. Журили су у месну заједницу да саставе протестно саопштење и да га пошаљу локалним новинама које су имале редакцију у истој соби.

Како је глупо читати прозу на књижевним вечерима - помисли Сервантес. Оним битангама песницима, који знају све своје стихове напамет, неупоредиво је лакше, али шта је ту је, спашавајмо ствар!

Оно дете поново заплака, а неко из публике подригну.

- Гласније - довикну дебели брадоња из задњег реда публике.

- Често ме питају како сам, уопште, почео да пишем? -

настави Сервантес подижући глас. - Ево како је то било. Када сам пошао у војску, отац, који ме је испратио на железничкој станици, када је воз кренуо, довикну ми: „Пиши сине, пиши!“, и тако ја почнем да пишем све до дана данашњег.

Нико у сали се не насмеја, сем мале виолинисткиње, којој виолина тупо јекну клизнувши са колена на патос. Наставио је да прича већ одавно изанђале анегдоте о себи и својим славним колегама, које су му стизале кроз дим и маглу; изговарао је афоризме, а да нико у дворани није примећивао да су туђи а не његови, рецитовоао је нечију сатиричну поему и, на крају, чак и запевао, причао досетке и вицеове, док су се први редови лагано осипали, а за њима и остали, док не остадоше само они који су позвани на свечану вечеру у част лауреата.

- Сјајно! Божанствено! - узвикивала је Мис Пиги. - Када би у нашем граду било више оваквих вечери!

Стегла га је у снажан загрљај, па му се нос нађе углављен у прорез између њених великих груди које су мирисале на мошус.

Уз узбуђени жагор и грају, прешли су уснули Трг, на који се спустила зимска ноћ, и стигли пред „Златно мезе“, где ће се одржати банкет. Ово кулинарско светилиште налазило се у ириземљу живописно саграђене куће, која је у себи уснешно обједињавала лажни шумадијски стил са доксатима и тремом, алпски грађен забат и коринтске стубове на улазу.

У овом ресторану, по речима мештана, најчувенијем у читавом њиховом крају, који је за ту прилику био затворен за остале госте, дочекао их је постављен дугачак астал у облику ћириличног слова П. По зидовима су били окачени клипови сасушеног кукуруза, точкови сеоских кола, чутуре и преслице, а таваницу су, ко зна због чега, прекрили рибарском мрежом у коју

су се ухватиле велике шкољке и лакирани јастози, који никада нису живели у оближњим рекама. У помпезном камину, који је требало да представља сеоско огњиште, испод цепаница од пластике треперила је црвена сијалица. На централном зиду, налазила се велика композиција пуна насликаних гуњева, зобница, тикаванатеги, коњских потковица и воловских јармова, толико вешто изведених да је гледалац имао жељу да их опипа и утврди јесу ли заиста прави. Било је ту и караслих, тек испечених хлебова, и венаца од уплетеног црног лука, житног класја, шарених тканица и овнујских глава, а све то било је дело другог бањског сликара Бањанина, који је, као што то обично бива у малим местима, био у смртној завади са пацоловцем Палетом, који је, иначе, важио за градоначелниковог миљеника. Уз то, Тодор Бањанин није био члан УЛУС-а, што му је отежавало ионако незавидну ситуацију у Бањи. Подржавао га је једино Пера Буре, али му слике није плаћао новцем већ пићима која би попио несрећни сликар и храном коју је односио кући. И као увек, на банкете никада нису долазила оба сликара; овога пута није дошао Бањанин. Пацови су забележили још једну победу над овновима.

Сервантеса су посадили у прочеље стола.

Газда „Златног мезета“, Пера Буре, по речима његових домаћина, најтежи човек у Србији а можда и у Европи, похвали му се јеловником на пергаменту увезаним у брезову кору: уштипци „девојачка душа“, „хајдучки састанак“ - мешано месо на жару, „нанина успаванка“ - палачинке са медом у винском шатоу и ракија „сузе милоснице“. Све из овог краја, све природно и оригинално. Но, најчувенији специјалитет куће, у којем су спојили немогуће, а који му топло препоручи, свакако је био зубатац у јагњећој марамици на кајмаку с љутим папричицама - „Тамо далеко“

Са Сервантесове десне стране седео је Председник. Подигавши се и наздрављајући госту чашом домаће ружице, Председник обавести присутне да га, нажалост, очекује важан састанак, због којег ће морати да их напусти. Само нека се лепо забављају, рекао је, све је плаћено.

- Лукав је он, Градоначелник - шапну Сервантесу у уво Спонзор, крупна људескара у тренерци фосфоросцентне боје на чијим је грудима писало 8ТАГч[-РОКО - САиРОКЖА, заузимајући упражњено место. - Оставио је потпредседника Бањугу да нас шпијунира и да му после пренесе ако га неко буде оговарао.

А онда, на ред дође надалеко чувени роштиљ, по којем је „Златно мезе“ било познато у читавој Србији.

Изгледа да су половина званица били атеисти, јер навалише на јело пре него што се од астала подиже сићушни прота Бањословац да благослови вечеру.

- Дај човеку ћевапчиће - оте Спонзор из конобарових руку овал са „хајдучким састанком“. - Оста ће нам гладан... Ово морате да пробате.

- Остави на миру човека ! - гурну га лактом његова сасушена женица која је, за сваки случај, своју ташну држала све време у крилу као да се плаши да ће јој је неко украсти. - Можда велеграђани не једу роштиљ? Они су фини...

- Море, ко не једе? Били прошле недеље Београђани; куну се да овакав роштиљ нису јели у животу. Кажу, најбољи у Србији. Знате ли како се распознаје добар ћевапчић?

Сервантес није знао.

- Ево, овако! - узео је из његовог тањира прстима ћевапчић и подигавши га високо, пустио да падне на сто. - Ево, ако одскочи као да је од гуме, онда је прави.

- Ви сте један од најчитанијих писаца у нашој библиотеци - рече Сервантесу библиотекарка, госпођица Бањевић, двојница Попајеве Оливе, мршава као мотка. - Ваше *Приче из мишје рупе*, скоро се распадају од читања; давали смо их већ петшест пута на корицење. Да немате случајно неки примерак вишка - било би лепо да га поклоните библиотеци.

Нажалост, није имао ниједан примерак *Прича из мишје рупе*, које је објавио пре више од четрдесет година и потпуно заборавио да је то уопште икада и написао.

- Шта је ту најважније? - грмео је Спонзор спуштајући већ трећи ћевапчић да падне на сто. - Месо треба да одстоји преко ноћи, у томе је штос.

- Чиме тумачите вашу читаност? -подметну Сервантесу под нос касетофон локални радиорепортер косе увезане у перчин.

- Масовним падом укуса - одговори он.

- Боже! Јесте ли га чули? Како је остао исти - зачича Мис Пиги одушевљено тапшући рукама. - Каква урођена скромност!

Уносећи му се у лице, професор Сврака поносно повери Сервантесу да ће свој оглед о њему, који је читао у Дому културе, штампати у првом двоброју часописа „Разбој“ који намерава да покрене Културнопросветна заједница Бање. Планирано је да „Разбој“ постане традиционалан. Сам му је наденуо име, рекао је Сврака - „Разбој“, као разбојиште, то јест, борба мишљена и погледа и „разбој“ - ткачка справа која повезује нити традиције.

- Провинција није географски појам - узвикну сликар Пале, који искрсну однекуд иза шанка. - Она је болест!

- Није тачно! - казала је Мис Пиги којој и груди и глас задрхташе од узбуђења. - Није тачно! Сам Жак Превер написао је да „најлепше ствари у Париз долазе из провинције, Сена, на пример!“

Пале, готово патуљак, без иједне длаке на збрчканом лицу, попут логтицескочице хитро доскакута до професора Свраке.

- Знаш ли која је разлика између мене и тебе? - упита га разбивши сам себи чашу о потпуно обријану главу из које му потече крв на лице.

- Не знам - рече овај.

- Разлика је у томе што се ја правим луд, а ти да си паметан!

Два келнера однесоше Палета да не смета уваженом госту, док се он копрцао ножицама као откачена лутка, вичући из свег гласа: „Не морате краља, али вратите нам отаџбину!“

- Чика Бањко је последњи живи мајстор за роштиљ у Србији. Звали га да пече ћевапчиће у Београдском „Хајату“, а он им рекао, шта ћу ја тамо, нека они дођу у „Златно мезе“, па нека једу док се не наједу.

Другом страном стола очигледно је владао Пуковник, мрачна људескара у распареној маскирној униформи окићеној

најразличитијим значкама, кога му представише као хероја из неколико последњих ратова у оближњим земљама.

Око њега је владао круг тишине пун страхопоштовања.

- Штета! Пуковнику нема ко да нише! - рече Олива.

- Знам ја вас... - промумлао је претећи Сервантесу не пружајући му руку. -Писали сте ви и за Маршала.

- Нисам за њега, - исправи га Сервантес - него о њему, у томе је разлика.

Пуковник се искези том одговору и врати у достојанствено мрачно држање. Мада све време није престајао да једе, гледао је са прекором друге који су јели, а из њега је заједно са знојем, избијала неисцрпна негативна енергија која је у таласима до Сервантеса допирала чак с друге стране стола.

Вукући столицу дуж свечаног стола, до Сервантеса седе постарији човек налик на олињалог зеца, жмиркавих плавих очију и покрета као да је испао из цртаног филма. Представивши се госту као Хаџи-Бањић кустос Бањског музеја у оснивању, који је сада, тренутно, смештен у једном делу просторија Друштва за заштиту животиња. Толико је брзо и шушкетаво говорио да Сервантес осети потребу за титлованим преводом.

- Знате, драги господине, док су на енглеским дворовима у средњем веку, краљеви черечили месо рукама, у нашој Бањи, познатој још из доба римског императора Флавија, јело се златним виљушкама. То је, иначе, бања за гушоболне нероткиње, било би сјајно да проведете извесно време овде. Поседује исцељујуће блато и редак лековити песак каквог нема нигде у Европи.

- Шта ће он у бањи за нероткиње? -протествовала је Мис Пиги. - Он је мушкарац.

- Наравно да јесте, - узе у заштиту Олива кустоса, - али не сме се заборавити да је и уметник, а они се, често, стваралачки порађају.

- Имамо у збирци једну од ретких сачуваних виљушака из тог доба - настави Кустос - са које су Турци, нажалост, састругали злато, јер је била само позлаћена. Имамо и Христово распеће из другог века пре нове ере, а чувамо и две лобање императора

Флавија који је умро овде, у термама; једну лобању када је имао двадесет, и другу када је имао шездесет две године. Код нас су долазили више пута и научници из музеја у Њујорку... Нудили су милион долара за те две лобање, које су права реткост, и за ону виљушку, да не говорим колико су били заинтересовани за мамутов зуб који је прави раритет, јер је пломбиран! - што сведочи о високом степену цивилизације тадашњих становника Бање.

Али, ово је ипак провинција - жалио се кустос Хаџи-Бањић примакавши себи Сервантесов тањир са недодирнутим ћевапчићима. Будући да је добио прећутну дозволу, навали да једе и говори истовремено, мрдајући њушкицом и ушима. Ипак, ствари се крећу на боље и њему су обећали да ће у Бањи, колико већ сутра, подићи зграду музеја, чим ослободе потребну локацију где се налази турско гробље, које треба изместити. Наравно, пре тога, потребно је направити пут до будућег музеја, што ће бити урађено чим се поруши Циганмала и туда прође канализација, вода, струја и телефон.

У том тренутку, као да је ушла покретна божићња јелка, у сред банкета, упаде омањи човек, окићен разнобојним звонцавим предметима од унлетене изолиржице, коме се није видело лице, јер су му са обода шешира висиле навлаке за хемијске оловке и муштикле. Гурајући испред себе колица затрпана сувенирима, приступи Сервантесу. Рече да ће му бити велика част и необично задовољство да свом омиљеном гшсцу, а сада бањском госту, поклони нешто од својих уметничких рукотворина. Изгледа да је био жива знаменитост Бање и да је нико не би напустио а да од њега не купи нешто за успомену. На колицима су се, тако, налазиле боце и термоси за лековиту воду, коју на бањским термалним изворима сипају болесници, оплетене изолиржицом у различитим бојама, а поред њих балони, звани плетаре, са жицом извезеним симболима Бање, такође, и оплетене чаше на расклапање, без којих се нико није шетао перивојима. Најлепши је, свакако, био жицом оплетен фотоапарат, руске марке „смена 6“, а такође и неколико величина запушача за боце у облику свемирског брода

„спутњик“. Но, најзанимљивије су свакако биле муштикле, које су посетиоци Бање односили у своја места и поклањали најмилијима. Сервантес није могао довољно да се начуди свим могућим комбинацијама по сродству која постоје код Срба. Покушавао је да их запамти: Мајци од њеног сина, сину од мајке, мужу од жене, жени од мужа, зету од таште, ташти од зета, свекру од снаје, свекрви од зета, унуку од деде, баби од заове, синовцу од стрине, брату од стрица, шурњаји од зета, јетрви од пашенога, комшији од комшинице, свастици од зета, деверу од невесте, сестри од ујака и тетке, газдарици од самца, самици од газдарице, драгом шури, куму од кумице, драгом куму... Сервантес изабра најмању муштиклу на којој је писало ДРАГОМ САМЦУ, а окићени човек крену дуж стола нудећи нову колекцију са оловкама: ДРАГОМ СЕКРЕТАРУ ОД ПРЕДСЕДНИКА, ПЕСНИКУ ОД УРЕДНИКА, СПОНЗОРУ ОД ДОКТОРА...

Ево у чему је тајна мога неуспеха, помисли сетно Сервантес; и да напишем хумореску о овом смешном човеку и његовим производима, ко би то могао да преведе на било који западни језик? Какви пашенози, какве јетрве, свекрве, шураци и шурњаје, браћа од стричева, ујака и тетака... Код њих су то само кузени и ништа више. А и овај несрећник, да се неким чудом нађе у Висбадену, на пример, Вишију или Карлсбаду, за кога би плео и коме би продавао своје рукотворине и, уопште, како са нашег, тако богатог језика, преводити на њихове, сиромашне? Овде смо сви везани као црева.

- А, зашто је Бранко скочио са моста? - упита Олива.

- У „Разбоју“ сарађује и академик Петровић, Павловић, како се оно зваше? Потпредседник Комисије за очување традиције - рече професор Сврака.

- Знам на кога мислите - одговори Сервантес. - Али, мозак као да ми је стао од овог вина. Хајде, живели!

- Реците, да ли је инспирација, ипак, најважнија? - питао је Перчин.

- Месо, разумеш, мора да одстоји...

- Остави онакву жену и децу због оне курве...

- Не бих живео у Београду да ми дају милионе...

- Ко ти их даје, будало?

- Не, не, али ваши обрти су стварно... Сигурна сам, ви ћете и од овога вечерас да направите неки обрт.

- Особље, дај литар и сифон!

- Шта је, бандо црвена, ждерете, а? -повика колико га грло носи дебели брадоња улазећи на банкет. Био је одевен у униформу поморског официра са капом коју је красио китњасти грб британске краљевске морнарице. Костим, очигледно, позајмљен из фондуса месног аматерског позоришта.

- Ко је ово? - упита Сервантес Мис Пиги.

- То је Бањски... - рече она. - Диван песник, аутор чувене поеме *Пуна празнина*, само, нажалост, много пије. Пио је чак и са Либером Марконијем у Београду и могао је да попије више од њега.

- Где си, буразеру?! - подиже са столице Бањски запањеног Сервантеса и поче да га цмаче у образе. - Сећаш ли се кад смо пили у „Прешерновој клети“? Шта ћеш ти са овом црвеном бандом? Хајде да прославимо то што смо се...

Насуо је пуну чашу ружице и гурнуо је ка Сервантесу.

- Ајде, на екс! Као у стара времена -нареди, па је Сервантес, зажмутивши, испи до дна.

Стојећи изнад Мис Пиги, Бањски је гурнуо руку дубоко у њена недра, али она се није бунила; изгледа да су били блиски.

- Сећаш се - урлао је Бањски - био је тамо и Либеро Маркони. Шта је с њим?

- Умро је - рече Сервантес.

- Стварно, умро? Онакав човек? -крупне сузе клизнуше му низ брадато лице. - Колико смо се само пута напили у „Прешерновој клети“, сећаш ли се? Ајде, да попијемо за покој душе.

Поново искапише до дна своје чаше.

- Ваши обрти су заиста изванредни и неочекивани - понављала је Олива грицкајући крајичак увелог листа салате. -Могу слободно да кажем да имате најбоље обрте у читавој новијој српској књижевности! Такве је имао само О' Хенри и нико више. Смем ли нешто да вас питам?

- Само изволите, али да не буде тешко.
- Колико сатиричари раде дневно?
- Обично, двадесет шест сати! - рекао је.
- Али, како? Дан има само двадесет четири.
- Ми, сатиричари, устајемо два сата раније.
- Ох, Боже! Како је само духовит -зацича Мис Пиги.
- Ко ми је мазнуо со? - викао је неко. - Сад је била ту, испред мене! Где ми је со?

- Да ли је истина да су сви сатиричари изашли из Гогољевог шињела? - постави Перчин ново питање.

- Истина је! - потврди Сервантес. -Само, зависи где су се затекли после тога, кад су изашли... напоље...

- Соли - вапио је и даље глас са другог краја стола.

- Мој брат од ујака је Миле Јовановић - обрати му се с пуним устима гојазан човек густих црних бркова, који све време није престајао да се дави месом.

- То је Курбања. Он је најбогатији у читавом крају, али никада ништа не плаћа, увек једе бесплатно - прошапта Мис Пиги Сервантесу. - Има банку, а купио је и пола Бање.

- Ви сигурно познајете Милета Јовановића. Сви га знају у Београду! - понови Гаргантуа замашћених бркова.

Сервантес је познавао најмање десетак Милета Јовановића.

- Он је боем! - рече Курбања поносно. - Мора да познајете Милета Јовановића. Ко њега не познаје! По цео дан је у „Касини“.

- Како да не! - рекао је Сервантес, желећи да прекрати испитивање. -Наравно да га познајем! По цео дан је у „Касини“.

- Је л' га виђате? - настави Гаргантуа.

- Сваког дана у „Касини“ - рече Сервантес.

- Па, како је Миле? Како се држи?

- Одлично! - казао је Сервантес. -Хоћу да кажем; одлично се држи за чашу!

Гаргантуа се загрцну од смеха, па суседи почеше да га ударају длановима о плећа.

- Ех, Миле Јовановић - рече Сервантес испијајући већ ко зна коју чашу ружице коју су му сипали. - Сјајан је Миле Јовановић!

Ко не зна Милета Јовановића у Београду!

- Миле Јовановић? - укључи се у разговор Бањски. - Је ли то онај песник?

- Није, рече Сервантес. - Он је један од наших најпознатијих уметника у живљењу. Ко не зна Милета Јовановића?

- Како га не би знао? - узвикну Бањски лупивши се по челу. - Колико пута сам само пио са Милетом Јовановићем и покојним... Либером Марконијем... у „Прешерновој клети“.

- У Европу, у Европу! - загрме Спонзор у калифорнијској тренерци, наздрављајући високо уздигнутом чашом присутнима. - У Европу!

- У Москву, у Москву! - узврати му професор Сврака. - У Москву, вапиле су Три сестре Чехова. Сунце излази на Истоку!

- Море, каква Москва? - прекиде га Спонзор. - Наш пут је ка Европи. Србија у Европи!

- Леже Срби по кафани, што пијани, што заклани - заурла Вањски стихове познатог београдског песника. - Леже Срби покрај друма, из главе им расте шума!

Састављени астали су се напросто угибали под тежином гозбе на њима, а конобари су односили празне, и доносили пуне боце домаћег вина, на које су Бањани били толико поносни. Гости су, у почетку, јели суздржано (нарочито даме), али што је време одмицало, они су све халапљивије гутали невероватне количине меса које се, охлађено, већ ложило. На почетку, бирали су прстима боље комаде печења, остављајући оне, недопечене, кржаве око костију, све док и на њих не дође ред. Са сваком новом боцом вина, мушкарци би олабављивали кравате умашћеним прстима и за неколико рупа попуштали каишеве, спуштајући их испод набреквих трбуха, док су њихове уважене супруге и даље опрезно држале своје торбе у крилима, грабећи храну преко њих.

- Ово нема нигде! - мумлао је Курбања пуним устима. - И онда ми неко каже: живи у Београду, па ово у Београду, нико није ни видео!

- Тамо месо купују на граме - довикну Спонзор, хватајући се огромне печене коленице.

- Шта нам сад лепо спремате? - упита Олива Сервантеса.
Једино она није ни пипнула храну.

- Углавном, спремам своју собу... -одговори он.

- Боже, како је духовит... - зачича Мис Пиги.

- Хоћете ли да ми запакујете ово месо за мог пса? - упита бојажљиво професор Сврака конобара.

- Откуд њему пас? - насмеја се гласно Спонзор. - Он нема ни кучета ни мачета.

- Живеће од тога недељу дана, какав је - добаци Курбања. - Запакуј му и векну хлеба и нешто у готовом за куче.

- Простаци! - рече професор Сврака Сервантесу с презиром.

- Они мисле да је све у ждрању... Гутенберг због њих није морао ни да измишља штампарије, они читају само јеловнике.

Курбања, који је чуо његове последње речи, претећи се усправи у столици. Очи му се налише крвљу.

- Пре свега - рече, док је за столом завладао тајац - за разлику од тебе, ја сам почасни доктор универзитета у Керчу.

- То је занимљиво - рече Олива. - И шта предајете тамо?

- Бањско угоститељство - одговори Гаргантуа. - Предајем бањско угоститељство.

- Шта тамо држиш - добаци неко с краја стола - катедру или шанк?

Сви грунуше у смех, али када Курбања пређе преко њих закрављеним погледом, нестаде и последњег осмеха.

- Све ће ве купим! - запрети им, вративши се јелу. - Све!

- Је л' као што си купио докторат? -упита га професор Сврака.

- Зашто ви који сте ти, мени који сам ви кажете ти, кад ја који сам ви вама који сте ти кажем ви - сиктао је један патуљасти ћелавац на грдосију преко пута себе који, пуним устима, само процеди: -Једи говна.

Ознојени Спонзор свуче преко главе горњи део стенфордске тренерке и остаде у поткошуљи:

- Писац - окрену се Сервантесу - ајд, кажи нешто емешно!

- Пре рата нисмо имали ништа, а онда су дошли Немци, и однели све - изговори Сервантес нечији афоризам али се нико

не насмеја.

-У јесен 1941. партизани освоје једну шуму - настави Сервантес, покушавајући да спасе репутацију хумористе.

- Коју шуму? - упита кустос, Хаџи--Бањић.

- Није важно коју, једну шуму. Другог дана освоје је четници, онда је поново преотму партизани, следећег дана четници... На крају, појави се шумар и истера их напоље из шуме вичући: Марш напоље! Играјте се на другом месту, а не у мојој шуми.

Марширала, марширала

краља Петра Гарда

Корак иде за кораком,

а ја јунак за барјаком...

- запева један део гостију подижући три прста у вис.

*Партизан сам тим се дичим то не може бити свак
умријети за слободу може само див јунак...*

- заори се с друге стране стола док су се стиснуте песнице приносиле челима у знак поздрава.

- У Европу, у Европу! - викао је Спонзор, али га нико није чуо од измешаних песама.

Марширала, марширала краља Петра Гарда...

То не може бити свак...

Корак иде за кораком, а ја јунак за барјаком...

Може само див јунак...

- мешале су се завађене песме док је прота Бањословац својим високим тенором надјачавши све појао - Господи помилуј, Господи помилуј!

И једној и другој групи певача Пуковник је ударао такт по столу протезом коју је скинуо с ноге.

Одушевљени тим херојским гестом, обе стране су му сипале вино у шупљи део протезе из које је пио док су му се низ браду сливали ружичасти млазеви.

- Занимљиво, нашу Бању, која се спомиње још у списима Плинија Млађег, после толико векова открио је у наше време доктор Рудолф Шпиц, редовни професор универзитета у Београду - говорио је кустос Хаџи-Бањић Сервантесу. - За време Турака разорене су римске терме са мозаицима и тек 1922.

основано је прво Бањско друштво, које је подигло и курсалон, чије је зидове осликао наш познати сликар Јован Бијелић, који се ту лечио од алкохолизма...

Попевши се на сто међу остатке јела, Бањски рашири руке, па запевајући патетично попут руских песника, поче да говори уводне строфе своје поеме *Пуна празнина*.

- О, Бањо! Ти добри душе Ти лечиш и гуше и душе од тмуше и сна Твоја ме вода у живот враћа а све се плаћа а све се плаћа.

О Бањо моја завичају мој Хоће ли здрави певати о теби кад једанпут оду из пакла у рај. И знај, твој сумпор је мој дом и моје светло и моја тама Ти Бањо никада нећеш бити сама О Бањо! Ти добри душе Ти лечиш и гуше и душе Од тмуше и сна...

Мис Пиги, очигледно потресена стиховима свога суграђанина, упозна Сервантеса да је за ову поему једне године, док се лечио у Бањи и становао бесплатно код Бањског, компоновао музику нико други до сам чувени композитор Гица Ристић, али је после ту исту музику два пута продао за слетске вежбе у част Маршаловог рођендана, што му Бањски никада није опростио, мада је овај после прешао у демократе.

- Шта ми би да се родим у оваквој земљи! - помисли Сервантес гледајући завађене госте који су скакали преко стола једни на друге, надвикивали се и чупали ревере. - Има ли краја овим деобама? Најпре смо се делили на карађорђевићевце и обреновићевце. Први су хрлили ка православљу и Русији, а други према Бечу и Европи. Делили смо се на Савце и Дунавце... они што су ловили рибу на Сави. никада нису силазили на Дунав, и обратно. Делили смо се на оне који пију „вајфертово“ и оне друге. што су пили „бајлонијево“ пиво. На ројалисте и републиканце. На четнике и партизане. На оне који читају „Политику“ и оне „Борбу“. На оне који навијају за „Црвену звезду“ и оне друге, за „Партизан“, мада су у управама оба клуба седели исти генерали тајне полиције. Делили смо се на патриоте и издајнике. На традиционалисте и мондијалисте, на оне који више воле плавуше од црнки, а мени припала риђа Елза, покој јој души! И ево овде, у овој бањи, где је бог рекао лаку ноћ, и овде су нодељени. Шта да певам, а да им се не замерим. И

Сервантес запевуши *АтаАо јшо*. Бука, из које су се издвајали крици и урлање пијаних гостију, била је толико јака да се његова песма уопште није чула. И мада су свима искочиле вратне жиле од драња и урлања, више нико никога није слушао, нити чуо. Одједанпут, угаси се светло у сали, а келнери унесоше упаљене свеће. За њима уђе цигански тамбурашки оркестар са једном једином виолином коју је свирао Лепи Бањага.

- Цигани из Дарде - прошапта Сервантесу Мис Пиги са дивљењем. - Избеглице...

Сви се утишаше; чуло се само хркање Бањског, који је у међувремену заспао под столом. Тамбураши окружише Сервантеса а Лепи Бањага, нагнувши се, поче тихо да му свира на једној жици на уво. Мелодија је била очигледно стара, чулна, и потицала је однекуд са југа; у њој је било неутешне чежње за изгубљеном младошћу, па разнежени Сервантес, напипавши коверат са наградом за животно дело у свом џепу, поче да извлачи једну по једну новчаницу, да их савија у тубице, као што је некада имао обичај да чини, и кроз жице, убацује у отворе тамбура. Тада Мис Пиги запевуши најпре тихо, као сама за себе, а затим све гласније и гласније, све док њен изненађујуће богати баршунасти алт не допре чак до краја банкетског стола.

- Она је била чланица хора „Крешимира Бањчетића-Бање“ у своје време... - објасни шапатам професор Сврака Сервантесу порекло тог лепог гласа.

У њему је било толико нежности и неузвраћене жудње, да Сервантесу пођоше сузе на очи. То није био глас - то је био анђеоски хор из једног грла. А што је најчудније, док је певала, Мис Пиги се пролепшавала из минута у минут. Са њеног гојазног тела, један по један, спадали су оклопи сала; модре очи постајале су јој све крупније и крупније, док се не претворише у два смарагна језера, а длаке с младежа на левом образу, као да се саме од себе увукоше иод кожу. Чак јој је и тамна, у црно офарбана коса, почињала да бледи и да се иретвара у златне праменове. Сервантес се заљубљивао у њу све више и више, делећи новчанице музичарима који су давали све од себе, као да су били чаробни свирачи што су у стању да смире, успавају и

нагнају у сањарење и најбучније пијанце. На крају, он згужва празан коверат и запали га на свећи.

Музичари нестадоше из „Златног мезета“ нечујно, као што су и стигли па иза њих остаде тајац.

На растанку, придржавајући га између себе, професор Сврака и Спонзор, одведоше га до оближњег хотела „Будућност“. Гледајући у крезубо светлећу „Будућност“, којој су недостајала два слова У и Ћ (остала је само Будност), попишаше се сва тројица уз подножје бронзаног споменика великана по коме је Бања добила своје ново име. По тргу су спавали блатњави аутомобили, налик уснулим џиновским пацовима. „Будућност“ је личила на хаварисани свемирски брод од кога су Марсовци већ одавно дигли руке; стаклена фасада - ремек--дело бањског архитекте Бањка - очигледно, није била опрана још од свечаног отварања хотела, а излози онога, што се некад у приземљу звало кафеом, били су делимично премазани белом бојом а једним делом затарабљени панел--плочама по којима је дечурлија шарала графите.

Пробудили су портира на рецепцији на чијем је зиду био залепљен плакат са џиновским комарцем испод кога је писало: *Не дајте крв комарцима, дајте је нама!* Није писало коме. Помпезно представише Сервантеса, коме иортир, ипак на њихово згражање затражи личну карту коју је дуго окретао и сумњичаво загледао.

- Имамо резервисано за нашег госта - рече професор Сврака.
- У коју собу ћеш да га сместиш?

- Хоће ли празну или пуну? - упита портир док се иза његових леђа, иза пулта, помаљала облајхана старица устију пуних златних тзба. Открила је изазовно деколте испод којег се појавише усахле груди.

- Ја бих празну... - промуца Сервантес.

- Можеш да бираш коју хоћеш - рече му портир - све су слободне. Ноћас у „Будућности“ спавамо само ти и ја - додаде, злокобно га одмеривши. Имао је лице и зубе са очњацима вампира, као да је био рођени брат београдског критичара који је читавог живота омаловажавао и прогањао Сервантеса.

Пратиоци га убацише у ледену собу број 13 на првом спрату, са чијих зидова су га ситним очицама гледали угојени Палетови пацови, овај пут, одштампани као графике. Преко једне од њих било је залепљено упозорење исписано на картону: *Молимо цењене госте да не бришу ципеле завесама*. Заједно с њим, убацили су и монографију Бање, плакету и сличурину из које пацов истог часа побеже на зид, својој браћи. После ко зна колико времена, легао је у постељу не скинувши ни ципеле ни зимски капут. Дрхћући од хладноће утонуо је у сан пун море.

Изненадна рупчага на путу, на улазу у Бању, разбуди Сервантеса, који је лежао на задњем седишту с торбом испод главе..

- Јесам ли спавао? - упита возача.

- Јесте, господине - одговори овај -чак сте и...

- Хркао, је л' да - упита Сервантес.

- Не, изгледа да сте нешто ружно сањали. Причали сте у сну и нешто као рецитовали. Је ли вам добро?

- Савршено - рекао је Сервантес. -Баш ми је фино. Сјајно си возио. Нисам ни осетио пут.

- Хвала, господине - рекао је возач.

Пролазили су покрај неосветљених низова трошних запуштених бањских вила које су носиле звучна имена: „Моп героз“, „Вас1еп-Вас1еп“, „РагасНбо“, „Ес1еп“. Окружен џиновским платанима трунуо је курсалон - китњасто здање поразбијаних стакала на овалним прозорима и барокних украса на фасади - очигледно, већ одавно напуштено. Послератна власт, као да је желела и успела да избрише памћење на ову некада чувену бању, у коју је долазила на опоравак и краљица Марија са краљевићима, препустивши је лаганом неумитном пропадању. И мада су прозори кола били затворени, у Сервантесове ноздрве увлачио се неки чудан воњ; мешавина сумпора, покварених јаја и чамотиње. Да ли је то био задах Чистилишта?

Ипак, возећи се, наиђоше и на неколико блештаво осветљених оаза; из једне од њих, направљена од стакла, алуминијума и светла, шикљала је заглушујућа музика убитачног

ритма - личила би на музички аутомат, да из ње нијем куљао дим хамбургераја. Изнад је треперило у безброј разнобојних светиљки: *Чикаго, Чикаго*. Наиђоше на још неколико сличних места, са још бучнијом музиком; једна су била аутомати за коцку, а друга, кладионице и ноћни клубови са силуетама које су се, опчињене музиком, клатиле као у позоришту уклетих сенки. Међу руинираним, полусрушеним старим здањима, што су тонула у земљу, ницале су нове велелепне виле са залеђеним водоскоцима и патуљцима у вртovima. А онда, кад пређоше преко старог гвозденог моста изнад залеђене плитке реке, бањску пропаст и просперитет, бсветли неколико трептавих неонских цеви на бандерама. Децембарски мрак је већ био увелико пао, а на улицама није било никог живог, ако не рачунамо чопор паса луталица који је јурио једну црну мачку.

- Бежи, мацо, бежи... - промрмља себи у браду Сервантес; возач, који је чекао да се упали зелено светло на семафору, окрену се и запита да ли је њему нешто рекао.

- Не све је у реду - казао је Сервантес док су чекали. - Знаш ли када почиње то књижевно вече?

- Рекли су у седам, али да треба да вас довезем до шест. Председник је већ тамо.

- Је ли то далеко одавде?

- Не, није, господине - рече возач -одмах ту, на сто метара, иза оног ћошка, на Тргу.

- А, шта је ово? - упита Сервантес, показујући на полегло, помиезно грађено здање, пропале фасаде и стубова, са округлим сатом на прочељу, који је показивао подне или поноћ, овде је то, изгледа, било свеједно.

- Железничка станица - рече возач.

Ово је био најдужи семафор на који је Сервантес икада чекао, уколико је, уопште, имао неку другу боју сем црвене.

- Знаш шта, мајсторе, - казао је возачу - ја ћу мало да протегнем ноге, сав сам се укочио. Стижем те за десет минута, реци им да долазим и да сам хтео мало да протегнем ноге.

- Како господин хоће - рече возач и пошто се, најзад, упали зелено светло, оставивши Сервантеса пред станицом, одвезе

кола према дому културе.

Сервантес уђе у полуосветљену чекаоницу прекривену прљавим растопљеним снегом без иједног путника. Пришао је шалтеру иза кога је службеница штрикала нешто од зелене вуне.

- Кад иде први воз за Београд?

- Ено га, на перону - рече она, показујући главом према вратима кроз чија је полупана стакла дувао ледени ветар. - Само што није пошао.

Купио је карту друге класе и ушао у купе у коме је био једини путник. Погледао је своје лице на тамном, прљавом стаклу прозора по коме су се хватале ледене шаре:

- Срећан ти рођендан, Сервантесе... - рекао је наглас сам себи и засмејао се као луд.

Сервантес, вечити бегунац, побегао је, најзад, и од свог животног дела.

И бежећи тако, све даље и даље, отишао је толико далеко, да више није могао да се врати.

Беолешка о писцу

Београдски писац и сликар, Момо Капор (Сарајево, 1937), познат је читалачкој публици као аутор тридесетак књига - романа, кратких прича, путописа и уметничких монографија, као и приближно истог броја дела изведених у позориштима, на радију и телевизији. Његове књиге налазе се годинама на листама бестселера.

Критичари и теоретичари књижевности, сматрају га једним од родоначелника „џинс--прозе“ код нас, истичући његово мајсторство у владању кратким литерарним формама.

Између осталог, аутор је романа *Фолиранти*, *Провинцијалац*, *Ада*, *Зое*, *Уна*, *Од седам до три*, *Књига жалби*, *Зелена чоја* *Монтенегра*, *Сарајевске трилогије* (*Чувар адресе*, *Последњи лет за Сарајево*, *Хроника изгубљеног града*), *Леп дан за умирање*, *Ивана*, *Легенда о Табору*, *Конте*, *Досије Шломовић*, као и двотомне хронике *Белешке једне Ане* и *Хеј*, *нисам ти то причала*. Његове приче и новеле сабране су у више збирки: *И друге приче*, *Лањски снегови*, *101 прича*, *Она*, *Ојј'приче*, *Најбоље године и друге приче*, *Сарајевске приче*, *Смрт не боли*, *Најлепше приче Моме Капора* и *Љубавне приче*, док су му путописи објављени у књизи *Скитам и причам*.

Хало, Београд је завршни део трилогије о Београђанима, њиховом граду и животу у њему, коју још сачињавају и књиге *Исток-Запад* и *011* које су објављиване у истоименој рубрици на страницама листа „Политика“.

У хрестоматији *Сенташентално васпитање*, поред опсежне студије о књигама које су мењале његову генерацију, објавио је сто одломака тих дела и стотину кратких есеја о њима.

Његова књига за децу и одрасле, *Сања*, у облику поетске сликовнице, сматра се данас неком врстом култне књиге за младе. Слична је и књига *Леро - краљ лептира*, писана и цртана

повест о сиромашном херцеговачком дечаку који у Београду постаје чувени мајстор за израду лептирмашни.

У књизи *123 недеље блокаде*, аутор је објавио хронику блокаде под којом се нашла његова земља.

Успомене једног цртача представљају спој мемоарске прозе, документарног романа и ликовне есејистике.

Момо Капор је аутор великог броја документарних филмова и телевизијских емисија, а по његовим сценаријима, снимљено је неколико дугометражних филмова.

Илустровао је већи број својих и туђих књига, а излагао је, сем у земљи, у галеријама Њујорка, Бостона, Женева, Франкфурта, Каракаса, Париза, Удина и Брисела. Сlike му се налазе у многим колекцијама широм света.

Превођен је на француски, немачки, руски, пољски, украјински, чешки, мађарски и шведски језик.

Живи и ради у Београду.

Момо Капор
САМАЦ

Треће издање

Главни уредник
Деспот Деспотовић

Фото
Марија Ћалић

Коректор
Ивица Доленц

Припрема за штампу
Часлав Милошевић

Издавач
ЗОГРАФ
Ниш, Мајора Гавриловића 1

За издавача
Деспот Деспотовић

Штампа
ШТАМПАРИЈА БАКАР
Бор

За штампарију
Сибин Алексић

Тираж
1000

Ниш, 2004. 15ВМ 86-7578-083-4

Роман *Самац* београдског писца и сликара Моме Капора (1937) је потресна прича о једном од последњих великих српских сатиричара, који заборављен и од читалачке публике и од критике, живи повучено у кућерку једног заједничког чубурског дворишта, резимирајући свој узбудљив живот, време славе, великих пијанчења и сукоба с властима. Мада је већ одавно оставио писање, он покушава да напише своје последње дело, јединствени *Кувар за самце*.

Посебна занимљивост овог романа су некада забрањиване сатире главног јунака, које су, у своје време, скандализовале јавност, а због којих је био чак и у затвору.

Роман *Самац* је кратка историја београдског сатиричног круга што се својим разорним духом, инацијским хумором и боемском лежерношћу и нехајношћу супротстављао свим властима, режимима и идеологијама, плаћајући за ту сталну побуну високу животну цену.

Самац – та најтужнија реч српског језика, осветљена је у овом најновијем роману Моме Капора чеховљевским осмехом кроз сузе и типичним капоровским смислом за занимљив обрт и самоиронију.

ISBN 86-7578-083-4

9 788675 780830

